БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. СЕНТЯБРЬ 10 СУББОТА № 213 (4697)

Өртээ 20 көп

АЛДЫНГАН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ КҮҮСЕДИР ДЭЭШ

Алдынган хүлээлгелерниң күүселдезин хандырары — партийжи-организастыг ажылдың чүгүла кезээ. Бистиң области партия организацияларының хөй нуруузу бо сорулганы чедиишкинниг шиитпирлеп, социалистиг чарышты тодаргай удуртуп турар. Өвүрде «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артелинде партия организациязы (секретары эш Кечил-оол) колхозчулар ортузунга социалистиг чарышты эки организастаан.

Алдынган социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезиниң түннелин партия организациязы доктаамал үндүрүп, мурнакчыларның дуржулгазын нептередип турар. Көдээ ажыл-агыйда мурнакчы дуржулганы нептередир, ону бүгү колхозчуларның ажылдалынга киприр дээш артельдиң чедиишкиннериниң делгелгезин колхоз төвүнде организастаан. Ол делгелгени коммунист эм Кертик-оол удуртуп, мурнакчыларның дуржулгазын аңаа келгеннерге тодаргай тайылбырлап берип турар. Оон ынай социалистиг чарышка эвилекчи болган хойжуларга, саанчыларга тус-тус шаңналдарны тургускан. Ол колхозтуң коммунистери социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп, боттарының үлегер-чижээн бүгү колхозчу массаларга көргүзүп турар. Чижээ, хойжу коммунистер эштер Чаш-оол, Дадар-оол болгаш өскелер-даа бо чылын ирт бүрүзүнден 5 кг дүк алыр хүлээлгезин ажыр күүсеткеннер.

Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агый дериндe партия организациязы (секретары эш Сарыглар) ажылчыннарның социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин хандырарынче чогуур кичээнгейни угландырып келген. 1960 чылда—төөгүлүг чеди чылдың ийиги чылында, ажылчыннар бедиткен хүлээлгелерни алган. Социалистиг чарыштың чоруп турарының дугайында айтырыгны партия хуралдарынга болган ажылчыннарның бүүрүлге хуралдарынга ай бүрүзүнде чугаалажып, мурнакчыларның дуржулгазын нептередип, четчестерни чайладырының тодаргай хемчеглерин ап турар. Оон түннелинде ол ыяш ажыл-агый чери бо чылдың сес айларының дургузунда ниити продукция бүдүрер планын 167 хуу күүсеткен. Чадананың райүлетпүр комбинадында партия организациязы болгаш профэвилелиниң местком ажылчыннар ортузунга социалистиг чарышты калбартышаан, алдынган хүлээлгелерни күүседиринге таарымчалыг байдалдарны ажылчыннарга тургузуп, хүлээлге күүсеттинмээн таварылга бүрүзүнүң чылдагааның тодаргайлап көрүп турар. Бүдүрүлгени механизастаар, ажылчыннарның күш-ажылын чиигедир талазы-биле алаан хемчеглерни ол комбинатта боттандырган. 1960 чылдың сес айларында ниити продукция бүдүрер планыл комбинаттың 125,4 хуу күүсеткениниге социалистиг чарыш шиитпирлиг рольду ойнаанын демдеглээр херек.

Социалистиг чарышты чамдык черлерде партия организацияларының болгаш профэвилел местком-ларының эреңгей улуртуп турарын айтыры чугула. Чижээ, Кызылдың алды заводунда партия организациязының секретары эш Ермолаев, цехтан эт-херекселдер бүдүрер фабрикада—эш Стрельников олар ажылчыннарны алган социалистиг хүлээлгелериниң канчар күүсеттинип турарын солуургавайн келгенер. Бүдүрүлге хуралдары ол коллективтерде хоюр болуп туруп, мурнакчыларның беседаларын, илеткелдерин ажылчыннар ортузунга организаставайн келгеннер. Эт-херекселдер бүдүрер фабрика болгаш алгы заводу чүгле социалистиг хүлээлгелерин эвес, харын күрүне планын ай бүрүзүнде чедир күүсетпейн турар. Бо чылдың августа бүдүрүлге планын алгы заводу чүгле 79,4 хуу, эт-херекселдер бүдүрер фабрика — 85 хуу күүседип, чавыс шынарлыг продукцияны берип келгеннер.

1960 чылда алган социалистиг хүлээлгелерниң күүселдези дээш демиселди «Өөк», «УТКА-ның 25 чылы» совхозтарда, Таңды районда «Революцияның чалбыыжы», Улуг-Хем районнуң Жданов атты колхозтарда, Сизимниң ыяш ажыл-агый черинде, Тожунуң, Бай-Хаактың райүлетпүр комбинаттарында партия, профэвилел организациялары кошкак чорудуп турар. Социалистиг хүлээлгелерин күүседирден туржук, сес айларда күрүне планын Бай-Хаактың райүлетпүр комбинадының чүгле 78 хуу күүсеткен чылдагааны хамыктың мурнунда чүдел дизе, ында партия болгаш профэвилел организациялары социалистиг чарышты ажылчыннар ортузунга ёзулуг организаставаанында. Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дээш патриоттуг шимчээшкинге ол комбинаттың чаңгыс-даа ажылчыны бөгүнге чедир херек кырында киришпейн турар.

Бо чылдың дүжүдүн чидириг чокка ажаап алыр, күрүнеге тараа, сүт, эт, дүк садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни күүседир, продукция бүдүрерин көвүдедир талазы-биле харыысалгалыг сорулга областың көдээ ажылагый ажыл-ишчилериниң мурнунда турун турар. 1959 чылдың сентябрь 5-ке чедир бистиң область бүгү тараазының 43,9 хуузун кезип алган турган, а бо чылдың сентябрь 5-ке чедир бүгү тараа культураларының чүгле 28,5 хуузу кестинген, күскү ангыс черни аңдарар план 8,9 хуу күүсеттинген. Чер-черниң партия организациялары дүвүрээзининг бо байдалдан чогуур түннелди үндүрбүшаан, чон ортузунга масса-политиктиг болгаш организакчы ажылды улам күштелдирер, социалистиг чарышты калбартыр, алдынган хүлээлгелерниң күүселдезин организастаар ужурлуг.

Хүлээлгени алган соонда ону херек кырынга күүседир херек. Бо чылдың үшкү кварталының төнчүзүнге чедир ам 20 хонук арткан. Үшкү кварталда планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүсеттирээн чаңгыс-даа ажыл-агый турбас кылдыр ажылчыннар, колхозчулар, чоланчылар ортузунга чарышты организастаар ужурлуг бис. Мону чедип алырда үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның, тудугнуң мурнакчыларының, хамыктың мурнунда Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары эштер Үрүле Канданың, Ооржак Лопсанчаптың, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары: Кызылдың № 1 чүк АТК-зының чоланчылары эштер С. Понамаревтуң, Ю. Зюзинниң, автосептелге заводунуң ажылчыны эш К. Кукариниң, «Тыва кобальт» комбинаттың тудугжузу эш О. Сиямбильдиң болгаш өскелериң-даа мурнакчы дуржулгазын нептередири эргежок чугула.

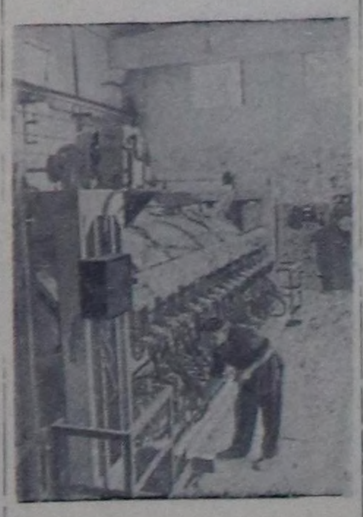

Запорожьениң Ферослав заводунда электровакуум тургузулганы дерип кылган.

Чурукта: Электровакуум тургузулга.

Фото **А. Красозскийнии.**

СЭТА-ның фотохрониказы.

Чаа маадыр-иелер

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1960 чылдың сентябрь 5-теги Чарлыы-биле Тыва автономнуг областа 10 болгаш оон-даа хөй ургуларны төрүп, кижизиткен моон аңаанда иелерге «Маадыр-ие» орденни болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң шаңнал бижиктерин тывыспышаан, «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тывыскан:

1. **Базыр** Ончатпаа Доңгур-Караевна — Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозунуң ажылчыны.

2. **Төмүр-оол** Ханды Тонгах — Улуг-Хем районнуң Ленин атты колхозунуң колхозчузу.

3. **Донгак** Өктээней Баян-Мөнгеевна — Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

4. **Ерохина** Клавдия Федоровна—Тес-Хем районнуң Самагалдай суурда өг-бүле ээзи.

5. **Картыл** Күжүгет Минчиир — Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң ажылчыны.

6. **Конгужук** Анай Седийбеновна—Улуг-Хем районнуң Жданов колхозунуң колхозчузу.

7. **Кунгаа** Дегинбал Суму—Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

8. **Монгуш** Раа-Хеле Дагбаовна—Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.

9. **Монгуш** Тырын Бавуу—Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.

10. **Намдарый** Ховалыг Дагба—Улуг-Хем районнуң «СЭКП XX съездаа» колхозунуң колхозчузу.

11. **Ооржак** Намчыл Айыш-ооловна — Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозунуң колхозчузу.

12. **Салчак** Кимаа Доңгурооловна—Бии-Хем районнуң Сесерлиг суурда өг-бүле ээзи.

13. **Хомушку** Анзат Сюрюновна—Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң ажылчыны.

14. **Хомушку** Мадыймаа Делгеровна Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң ажылчыны.

15. **Ярыгина** Евдокия Павловна—Бии-Хем районнуң Өөк-Аксы көдээ суурда өг-бүле ээзи.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге Эш НИКИТА СЕРГЕЕВИЧ ХРУЩЕВКА

Эргим Никита Сергеевич!

Хаваннар семирти азыраар талазы-биле бодумнуң чыл хүлээлгелеримни августуң 23-те күүсеттим дээрзин Силерге болгаш Силериң нүүрүнгер-биле бистиң төрээн Коммунистиг партиявыска болгаш Совет чазакка илеткеп тур мен. Чылдың эгезинден бээр 1236 баш хаваннарны азы 1088 центнер эштти күрүнеге дужаган мен.

Москвага декабрь Пленумунга хаван ажазакчызы Ярослав Семенович Чижтиң адын Силер адаваш, ол кайгамчыктыг ажыл-ишчиниң алдарлыг ажыл-херектерин чугаалап бээриңгерге, мен: аңгы-аңгы кижилер ынчыг улуг ажыл-херектерни бүдүрүптер чүве-дир аа? Ярослав Чижтиң чедип алган чүүлдери Орел областың байдалынга чедип ап шыдаттынмас чүве бе?—деп бодаттына берген кижи мен, Никита Сергеевич. Ынчангаш ооң үлегерин эдерер деп шиитпирлээн мен. Хаваннарны түскайлаваайн, улуг бөлүктеп ажаап семиртириниң аргазын ажыглааш, чылдың дургузунда 1000 баштан эвээш эвес хаваннарны семирти азыраарын хүлээнген кижи мен. Ынчаарга ажылдың боду-ла ол аргада кайы хире кызыгаар чок аргалар чаштынып чыдарын меңээ айтып турган. Оон: 1200 хаваннарны семирти азыраараш, төрээн күрүнемге 1000 центнерден эвээш эвес хаван эъдин дужаар-дыр деп чаа бодал меңээ туруп келген. Бодумнуң хүлээлгемни хуусаа бетинде күүсеттим.

Чуртка чиик өртектиг эът херек дээр дугайында бистиң партиявыстың болгаш Силериң бодуларның айтыышкынынарны утпайн турган, центнер хаван эъдиниң бот-үнезин чиигедир дээш бүгү хемчеглерни ап турган мен. Мээң бөлүүмде центнер немелде дензи 524 рубль азы эрткен чылга бодаарга ийи катап чиик өртектиг болган. Ынчалза-даа немелде дензиниң өртек-үнезиниң ол хире болуру ам-даа аар өртек-тир дээрзин билип турар мен.

Коммунистиг күш-ажылдың коллективтери болгаш шалыпчылары деп атты чедип алыры дээш чарыштың мурнакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга киржип турумда, Силериң аңаа чугаанар мээң чүрээмче ханыылап кире берген чүве, эргим Никита Сергеевич. Ынчангаш ынчаарда улам эки ажылдаар-дыр деп шиитпирлээн мен. Ам, Улуг Октябрьны төлептиг уткуурунга белеткенмишаан, чылдың төнчүзүнге чедир ам база 600 хаваннарны семирти азыраар, күрүнеге 500 центнерден эвээш эвес эъдин дужаарын партияның Төп Комитединге, төрээн чазаавыска болгаш Силериң бодуларга аазап тур мен. Мынчангаш чеди чылдың ийиги чылында 1836 хаваннарны семирти азыраараш, күрүнеге 1588 центнер хаван эъдин дужааган турар-дыр мен.

Мал ажылының продуктуларын чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр бүдүрер талазы-биле АКШ-ны чедер болгаш эрттер деп—бүгү улустуң сорулгазын дүргени-биле-ле күүседиринге бодумнуң күш-ажылым-биле идигни бээр дээш бүгү күштеримни үндүрер мен.

Бистиң чурттуң улустарының болгаш бүгү делегейниң ажылчы чоннарының чаагай чоруу дээш чаагай ажылынарга Силериң чедиишкиннерлиг болурларны болгаш кадык чаагай болурларны күзедим, эргим Никита Сергеевич.

А. КОМИССАРОВА.

Орел область, Ново-Деревеньковск район, «Панковский» совхоз.

Орел Область, Ново-Деревеньковск район „Панковский“ совхоз *А. Ф. Комиссаровага*

Эргим Александра Федотовна!

Партияның Төп Комитединче Силериң чоруткан чагаанар дээш чүректиң ханызындан четтирдим. Ол улуг өөрүшкүнү боллурду. Силер ышкаш, коммунизмниң ындыг төлептиг, кайгамчыктыг патриоттарын бистиң партияның кижизиткенин бодаарга өөрүнчүг-дүр.

Хаван ажазакчызы болуп ажылдап турган, 8 айларның дургузунда ниити деңзизи 1088 центнер болуп турар 1236 хаваннарны семирти азыраараш, күрүнеге саткан болгаш чылдың төнчүзүнге чедир 1836 хаваннарны семирти азыраараш, 1588 центнер хаван эъдин күрүнеге садар деп хүлээлгеалган-дыр силер.

Алган хүлээлгелерни күүседири—совет кижи бүрүзүнге улуг алдар болур. Көдээ ажыл-агыйның хөй-хөй ажылдакчыларына сорук кириикчи үлегерни көргүскен силер. Бистиң көдээниң бүгү ажыл-ишчилери силер-биле бир дөмей бистиң партияның шиитпирлерин мындыг ханызы-биле билип, ону боттандырары-биле эрес маадырлыг ажылдаар болза, эът бүдүрер талазы-биле чеди чылдың онаалгалары ажыр күүсеттинген турар.

Орел области болгаш чурттуң өске-даа районнарында эът бүдүрерин көвүдедириниң кайы хире улуг курлавырлары барын силериң үлегериңер база катап херечилеп турар-дыр.

Ажылга болгаш амыдыралынарга чаа-чаа улуг чедиишкиннерлиг болурларны күзедим. Мал ажылының силер ышкаш ындыг мастерлери болуп бээр мут-муң элерикчилер Силерге тыптыр дээрзинге партияның Төп Комитеди бүзүреп тур.

Партияның Төп Комитединиң өмүнээзинден силериң совхозтуң бүгүле ажылчыннарынга болгаш тускай өртемниглеринге изиг байырны чедирдим.

1960 ч. сентябрь 8. **Н. ХРУЩЕВ.**

Герман Демократтыг Республиканың Президентизи Вильгельм Пикти орнукшударынга киржир ССРЭ-ниң Чазак төлээлери

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели болза, Герман Демократтыг Республиканың Президентизи, Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының Политбюрозунуң кежигүнү эш Вильгельм Пикти орнукшударынга киржири-биле дараазында составтыг ССРЭ-ниң төлээлерин чорудар деп шиитпирлээн: Л. И. Брежнев — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү (төлээлериниң баштыны), М. Г. Первухин — ССРЭ-ниң ГДР-де элчини, СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнүнге кандидат, Д. Ф. Устинов — ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы, СЭКП ТК-ның кежигүнү, С. Г. Лапин—РСФСР-нин даштыкы херектер министри.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден

Герман Демократтыг Республиканың Президентизи Вильгельм Пикти орнукшударының хүнү — сентябрьның 10-ну кажыдалдың хүнү кылдыр чарлаваш, ол хүн кажыдал туктарын аскылаар деп ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели доктааткан.

Мал чемнериннң белеткелин кошкатпас

Чедиишиннин чажыды

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозу бо чылын сиген кезилдезинге болгаш силос салыышкынынга мурнукку чылдардан артык эки организастыг эгелеп кирген. Сиген кезер база силос салыр 8 бригаданы тургускаш, ажылдың баштайгы хүннеринден эгелээш-ле оларның аразынга социалистиг чарышты калбарткан. Ол бригадаларның иштинден эш Барзан Иванның баштаан бригадазы 3250 центнер сиген, 333 тонна силос белеткээр планныг турган сентябрьның 1-де сигенни 3325 центнери, силосту 352 тоннаны белеткеп, бригадаларның иштинден эң эки түннелди чедип ап, социалистиг чарышка бирги черни алган.

Сиген кестирикчилери эштер Кол Дарийги, Кол Кадар-оол, сарааттакчылар Кол Коля, Ооржак Майгын-оол, сиген сөөртүкчүлери школачылар Сааскан Тоня, Бараан Иван болгаш өскелер-даа эрес ажылдааннар.

Бо бригаданың ажылының ындыг чедиишкиннинг болганы болза, бригаданы тургускаш аңаа социалистиг чарышты калбарткаш, ооң түннелдерин үндүрүп, база бригада кежигүннериниң ортузунга партийжи организастыг болгаш агитас-массалыг ажылдарны баштайгы хүннерден эгелээш-ле бригаданың мурнунга салдынган сорулга күүсеттингижеге чедир бедик байдалга доктаамал тургусканындан кол хамаарышкан.

А. ДОРЖУ,

СЭКП Тожу райкомунуң оргкилдизиниң эргелекчизи.

Силостаашкын

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районда ам дөрт колхоз силос салыышкынының планын күүседипкен. Ооң иштинде «Ленинчи орук»—1500 тонна силос белеткээрин 1550 тонна (103,5 хуу) кылдыр күүсеткен. Колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Сарапулов) бо чылын кукуруза тарылгазын эки чоруткаш, ооң ногаан массазы-биле силос салыышкынының бүгү планын күүседип алган.

Ленин атты колхоз 3300 тонна силос салырын 3458 тонна кылдыр (104,7 хуу) күүседип алган. Силостаашкынының барык-ла 40 хуузу тарымал тоорук болуп турар. «Тиилелге», «Тере-Хөл» колхозтарның кайызы-даа силос салырының планын күүседип апканнар.

Мал чеминге сигенни белеткээри ол колхозтарда база-ла бүгай эвес чоруп турар. Белеткезе чогуур сигенниң 77 хуузун «Коммунизмче орук», 72 хуузун «Ленинчи орук» күүседип алгылаан.

Мурнакчы звено

ТУРАН. (Телефон-биле). Бии-Хем районнуң колхозтары 2811 гектар тарааны ажаап алган. Ооң иштинде 1002 гектар тараа аңгылап ажаар арга-биле кестинген. Ажаап алыышкынны «Искра», «Тиилелге» колхозтар эң-не организастыг чорудуп турарлар. Районда баштай ажаап алдынган тараанның гектар санындан ортумак дүжүлү 9,5 гектар болган.

Хойжулар белеткеп турар

Бо чылын Чаа-Хөл районга сигенниң үнүжү хирелиг болган-даа болза, «Найырал» колхозтуң хойжулары боттарынга алган хүлээлгелерин күүседир дээш алаактарда талдар аразының болгаш арга-эзимнериниң сигенин кезип турарлар. Чижээ-лээрге, эш Сат Балчый Суглуг-Ойла шээр мал кыштагларының чанындан 46 хөнээн сигенни кезип, сараатталган. Ол ышкаш кадарчы эш Идамчап 60 хөнээн сигенни хол кадыры-биле кезип белеткээн.

Н. НАМАЙ.

Ферма коллективинде

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң № 3 сүт-бараан фермазының коллективи бо чылын силостаашкында эрестиг ажылдап турарлар. Олар 5 хонук иштинде 2 муң центнер силосту салганнар. Ам 300 тонна силосту салыр дээш күженишкиннинг ажылдап турарлар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Кукурузаның ажаап алыышкыны

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң колхозтары бо чылын 310 гектар кукурузаны тараан. Чайты үеде ооң ажаалдазы багай эвес болган. Ам кукурузаның ажаап алыышкынына школалар коллективтери эки киржип турар.

Ооң түннелинде «Ак-Эрик» колхозтуң 54, «Чодураанын»—110 гектар кукурузазының ногаан массазы бүрүү-биле силос кылдыр ажаап алдынган. Ооң гектар санындан ортумак дүжүлү 200—250 центнер болгулаан.

Түннел чүү көргүзүп турарыл

Ниитиниң малына чемнер белеткээри — малдың баш санын өстүреринге болгаш продуктулуун көвүдедиринге эң-не шиитпирлиг болгаш кол чүүл болур дээрзи бүгүдеге билдингир. Улуг-Хем районнуң колхозтары эрткен неделяның төнчүзүнге чедир 72.752 центнер сигенни, 37.833 центнер силосту, «УТКА 25 чылы» совхоз сигенни—9.968, силосту—18.010 центнерни белеткээн.

Ленин атты колхоз—12.030 центнер сигенни белеткээн болгаш 2.248 центнер силосту салган. Мал чемнери белеткээр талазы-биле бо колхоз районнуң өске колхозтарындан дээре черде. Ийи бригада сиген, силос белеткээр ажылды үргүлчүлеттиишаан. Алдыы-Шынаа бригадазының 2 звенозунуң бирээзи сигенни кезип, бөлүп сараатталган, оон бирээзи мал чемнериниң силостаашкынын чорудуп, Көх-Чыраа бригадазының звенолары сиген кезип, бөлүп сараатталган, Дөн-Теректе силос салыр турар. Трактористер Х. Сотнам-оол, машинистер А. Седип-Балчыр, Т. Сонгулдаа, Намдак «Беларусь» деп трактор-биле хүнде 27 гектар сигенни кезер нормалыг тургаш 30—36 гектар чедир кестирип келген. Аъттың сиген кезер үш машиналары ажыдап турар, Ш. Хирлий-оол аът машиназы-биле хүнде 5 гектар черниң сигенин кезер тургаш 5,5—6 гектар чедир кезип турган.

Арыгларның, арга-эзимнериниң шыктарының дөңгеликтер аразының болгаш трактор, аът машиналары-биле кезип шыдаттынмас черлерниң сигенин 18 колхозчулар хол кадыырлары-биле кезип турар. Олар Шаңгыыт-Арыгның, Ногаан-Даштың, Демир-Суг аксының бар-ла сигенин бүрүн кезип доосхаш, Удан деп черниң сигенин кезип эгелээн, кезек бөлүк, азы тарамыс сигенниг черлерни хүн бүрүде 3—5 гектар чедир кезип келген. О. Самбуу, О. Лопсанай, О. Допуң-оол хол кадыырлары-биле хүнде 0,30 гектар сигенни кезер нормалыг тургаш, 0,35—0,40 гектарны кезип, кукуруза ажаар ийи комбайн кукурузаны, тоорукту кезип, ажаап турар. Колхоз даргазы эш Тойлуг-оол—мал чемнери белеткээр планны күүседип болур арталар бисте бар, бо ай төнгелекте бүгү-ле черлерде бар сигенни кезип, бөлүп алыр бис—деп чугаалады.

Ындыг болур-даа ужурлуг. Сентябрьның каан, чылыг хүннеринде чаңгыс шак-даа халас арттырып болбас. Шаг-үе орайтаан, күстүң сериин үеэн келген. Колхозтуң сиген кезер шөлдери районнуң өске колхозтарынындан хөй, сигенниң үнүжү-даа шору эки. Ындыг турбуже, сиген белеткээр ажыл дыка узамдыгып, өзалдаашкында турары кайгамчык.

Бир-тээ, колхоз сиген белеткээр планны күүседип алыр төлээде, бо хүннерде техниканы-даа, аъттың сиген кезер машиналарын болгаш хол кадыырлары-биле сиген кезеринде дүрген немей организастаары негеттинип келген. Бо артельде ам чүгле чаңгыс трактор-биле сиген кестирип турар. Бир эвес күштү немевес болза, бөдүүн чемнер белеткээр планны колхоз күүседип шыдавас. Амгы түннел чүү көргүзүп турарыл дээрзе, сиген, силос белеткээр план контуг четпес күүсеттиниң турар-дыр.

Колхоз 251 гектар кукурузазының, 50 гектар тооруктуң хөй нуруузун ажаап апкан. Ындыг-даа болза, мал чеминге хереглээр могар деп, чаңгыс чылда үнер 450 гектар тарымал сигеннин, 130 гектар суланың база 70 гектар ногаан суланың ажаалдазын дарый доозары арткан. Техниканың, кижиниң-даа күжү, механизатор кадрлар-даа четчир, техниканың үрелиишкини ховар, эдилели багай эвес болганда, мал чемнери белеткээриниң чедиишкиннинг болуру—ажылды эки организастаарындан хамааржыр.

Район ниитизи-биле сиген белеткээриниң планын мырыңай чоокку хүннерге чедир чүгле 26,5 хуу, силос салыышкынын—13,4 хуу күүсеткениниге ыым-даа дүүревес аргажок. Малды менди хыш ажырар төлээде колхозтар, совхоз ам чүү кылза чогуурул, сентябрь ай төнгелекте мал чемнери белеткээриниң планын күүседир дээш кандыг хемчеглерни алырыл деп, шыңгыы айтырыг салдынып турар.

«УТКА 25 чылы» совхозтуң эш Верещагин удуртаан бригадазы тракторнуң сиген кезер 2 машиналыг, трактор дырбаштыг болгаш пресподборщиктиг Таңды районуң девискээринде баргаш 400 гектар черниң сигенни кезип, бөлүп сараатталган, ол болза немелде сиген болур. Ындыг-даа болза, мырыңай чоокку хүннерге чедир совхоз сиген белеткээриниң планын чүгле 30,7 хуу, силосчуун — 9,9 хуу күүсеткена чөгенгир.

«СЭКП XX съездаа» колхоз 9926 центнер сигенни, 7790 центнер силосту белеткезе-даа, ам-даа 57.224 центнер сигенни, 74.210 центнер силосту белеткээри арткан. Артель бүгү-ле болдунар арталарны хереглеп турган, күстүң бо айы төнгелекте планын күүседиринче бүгү күштү дүрген мобилизастаары чугула апарган.

«Күш-ажылдың хостуу» колхоз 600, Ленин атты колхоз 350 центнер саванны бөлүп сараатталган боордан башка, оон өске колхозтарда саван сараатталаашкыны барык чоруваайн турар. Малдың бөдүүн чеминге саван чугаажок хереглеттиниер, өске чемнерге немере болур деп чүве билдингир болгай. Ажыл-агый бүрүү мал чемнери белеткээри-биле кады бүгү тараның саванын бичин-даа карбайн, дораан бөлүп ажаары негеттинип турар.

Сентябрьның 20-го чедир мал чемнери белеткээр планны күүседир дээш кандыг-даа арталарны хереглээе эки. Чемнер белеткээр бригадалардан аңгыда, малчын бүрүү сигенни, саванны, будук-бүрү чемни шыдаарга шаа-биле немей белеткээр болза, ам чедимчелиг болур. Мал чемнери белеткээриниң планы ончуг четпес күүсеттиниң турарының дүвүреңчиг байдалынан боттарынга чогуур түннелди кылган, колхозтарның, совхозтуң удуртукчулары, колхозчулар, ажылчыннар, көдээ ажыл-агыйның түскай өртемниглери малга улам-на хөй чемнерни белеткеп алыр дээш ажылды чаа байдал-биле, бир янзы, сайгарылдыр организастаага дыка ажыктыг болур.

К. КУНДУП.

ТАРААА БЕЛЕТКЕЛИНИҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

Областың колхозтары болгаш совхозтары сентябрьның 8-те ооң мурнуу чарыында эрткен ийи хүннерге бодаарга, күрүнеге тараа садарының темпизин кудулаткан. Бир эвес сентябрьның 6-да тараа хүлээп алыр пунктуларга 1452 тонна тараа кирген, а ооң дараазында хүнде оон 149 тонна көвүдээн болза, 8-тиң хүнүнде күрүнениң шыгжавырынга чүгле 1323 тонна тараанны киирген.

Агаар-бойдустуң байдалы таарымчалыг турда-ла тараа белеткелиниң темпизиниң кудулап турары болза СЭКП-ниң чамдык райкомнары болгаш райкүүсюмнар дүжүт ажаап алыышкынын, тараа белеткелдерин удуртурун кошкатканын, тургустунган байдалды эдер дээш шиитпирлиг хемчеглер албаакын чугаалап турар.

Улуг-Хем район ончуг багай ажыгдаан. Ол хүн тараа хүлээп алыр пунктуларже 80 тоннаны чүдүрүп чорудар ужурлуг тургаш чүгле 43 тоннаны саткан. Ынчаарга дүжүт ажаап алыышкынын болгаш күрүнеге тараа садарын чедиишкиннинг чорударынга бүгү аргалар бар. Районнуң тараа шөлдеринде чүс-чүс машикалар ажылдап турар. Ажылды эки организастаар болза Улуг-Хемниң тараажылары тараа хүлээп алыр пунктуларже хүн бүрү 90—100 тонна тараанны чорудуп шыдаарлар. Чижээ, сентябрь 7-де олар 97 тонна тараанны күрүнеге саткан барымдаа бар болгай.

Таңды ышкаш тараалаң район бешин күрүнеге тараа садарын сентябрьның бирги беш хонуундан дора чорудуп турар. Бир эвес беш хонуктуң баштайгы ийи хүнүнде районнуң совхозтарындан болгаш колхозтарындан хүн бүрү 700 тонна ажыг тараа хүлээп алыышкын пунктуларынче кирип турган болза сентябрь 8-те—602 тонна кирген. «Революцияның чалбыыжы» болгаш «Совет Россия» көдээ ажыл-агый артельдери тараа белеткелин ончуг багай чорудуп турар. Ол ажыл-агыйларның шөлдеринге эки дүжүт өзүп үнген, ынчалза-даа колхозтарның удуртукчулары эштер Гудков, Диденко, Турген-оол болгаш Шмэков, а ол ышкаш Бэлгазын көдээ Совединиң даргазы эш Федулов күрүнеге тараа садары ышкаш эң чугула кампанияны харыысалгалыг эвес көрүп турарлар.

Партияның область комитеди ол ажыл-агыйларның удуртукчуларының шын эвес чоруунче онза кичээнгей салыр ужурга таварышкан. Колхозтарның даргалары эштер Гудков биле Турген-оол моон шын түннелди кылып, бүгү күштерни мобилизастап тургаш, күрүнеге тараа садар талазы-биле боттарының хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсетсе чогуур.

Күрүнеге тараа садарының темпизи Чаа-Хөл районда база кудулган. Ол район күрүнеге тараа садар талазы-биле өске районнарны мурнап турган болза сентябрьның ийиги беш хонуунда тараа белеткел пунктузунга тараанның кирип турары ооңумнаан. Беш хонуктуң эрткен үш хүнүнде тараа белеткелиниң онаалдазы чүгле 22,1 хуу күүсеттинген.

Туранның тараа хүлээп алыр пунктузунда тараанның кэп турары көзүдээн. Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары тараа хүлээп алыр пунктуларже тараа сөөртүрүнүң беш хонук онаалдазын ажыр күүседир бүгү аргаларлыг. Беш хонуктуң онаалдазын 400 тонна турда, сөөлгү үш хүнде районнуң ажыл-ишчилери күрүнеге 356 тонна тараанны саткан.

Тараа фронтузунуң бүгү участоктарынга ам бедик күш-ажылчы күжениишкин турар ужурлуг. «Бөгүннүң графиги эвээш болза, ону ийи катап ажыр күүсет!» деп лозуң турар ужурлуг.

БҮГҮ КҮШТҮ—ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНЧЕ!

ТАҢДЫ РАЙОННУҢ „МЕЖЕГЕЙ“ СОВХОЗУНДА БОЛГАШ СТАЛИН АТТЫГ КОЛХОЗУНДА

Хоор-сарыг тараа хөлде эжиндирген
Комбайн деп корабильдиң капитаны
Дайынчы өөрү Мартемьянов, Поленокка
Дәалга берип, сүмележип турары бо.

Эртен көөрге чүс га хөлче эштип кирер,
Эрестериң барааны-даа бичии көстүр,
Орай көөрге ол-ла хөлдүң өңү хуулуп.
Оргалай сырып каапкан хевис чыдар.

Алгый хөлде эштип ойнаан кастар безин
Аңаа деңнээр—адааргаа дег көрүш чоктар.
Байлак Таңды тараа шөлүн баштап турар
Маадырларның капитаны Леонов бо.

С. САРЫГ-ООЛ.

Чазыымны билинген мен

Бөлүүн ажылчын кижи мен. Сиген, тараа ажылынга бир-даа удаа эвес ажылдап келдим. Шынын чугаалаарга, күш-ажыл чокка амыдырап шыдавас болгай. Ынчаарга бо удаазында бодумнуң чазыымны дүгайын, ынчаарга ол чазыгны канчан кылганымны, оон коллективтиң мурнундан, эш-өөрүмнүң мурнундан шыңгыы сагындырыг-билиндиргени алганымны чугаалаксап тур мен. Шында-ла, ындыг таварылга кымның-даа амыдыралынга туруп болгу дег-дир. Күскээр чайын сиген кезилдезинге ажылдап тура мындыг чазыгны кылдым. Чүректи хөөреди, башты дембээреди арага ижип алгаш, сараатче хөпээн өрү көдүртүр механизмни алды метр хире өрү (арааның салдары-биле) көдүргүнкеш, өрү көдүртүр ол механизмни аңдара-дүүлере дүжүрдүм. Аас-кежик боол, ал-ботка-даа, эш-өөрге-даа озал-ондак болбааны-ла эки болган.

Ынчаарга мээң бо чазыымны мээң эш-өөрүм — ажылчыннар, бригадир Суханов, совхоз директору эш Пашенко олар эскерип, мени ыяттырып, эш-хуулаунуң шүүмчүлээшкининге таварыштырганнар. Ол болза мөңгээ улуг өөредиг болган. Мени эш-өөрүм чидиг шүүмчүлеп билиндиргеннер. Ол эндег дугайында мени ынчан ажылдан чайладып болур турду. Ынчанмыже ажылчыннар, совхозтуң дирекциязы мени коллективтеп үндүр идиттейн, харын менээ бүзүрелди база көргүстүлер. Сиген кезер машинаны сөөртүр тракторга ажылдадып кагдылар. Ол болза коллективтиң менээ, бөлүүн ажылчын кижиге, улуг бүзүрели болган. Мен ол идегелди бодумнуң ак-сеткилдиг ажылым-биле бүзүредирин шиитпирлеп алган мен. Ынчангаш сиген кезер машинаның тракторизи хүлээлгемни ак-сеткилдиг күүседип келдим.

Кады ажылдап турар эш-өөрүмнүң, төрээн совхозумнуң дирекциязының мурнунга моон соңгаар-даа улам эки ажылдаарымны хүлээнип турар мен. Ниитиниң малына быжыг чем суурну тургузарына күжүмнү, бүгү аргаларымны харам чокка бээрин бодумнуң, ажылчын кижиниң, бедик хамааты хүлээлгем кылдыр көрүп турар мен.

Н. ВОЖАКОВ,
«Межегей» совхозунуң тракторизи.

Чурукта: Кызылдың № 1 чүк АТК-зының хоочун чолаачызы Василий Яковлевич Аксенов машиназының үзүн хынап көрүп тур. Василий Яковлевич бо хүннерде совхозтуң тараа сөөртүлгезинде мурначчы ажылдап, бодунга алган хүлээлгелерин ажыр күүседип турар. Эш Аксенов дүжүт ажаалдазынга чүгле бо чылын эвес, харын мурнуңгы чылдарда база бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турган. Фотолары В. Уколовтуу.

Шудургу ажылдаар

Чурукта: В. Капылов.

Ам 450 гектар черинің тараазын лафеттиг жатка-биле кестирдим. Ол болза бир неделя иштинде кылган ажыл-ижимниң үре-түңнели-дир. Ынчаарга дүжүт ажаап алыышкының ындыг темиилиг чорудуп келгениминиң иштинде, бир хүн (ол болза сентябрьның мырыңай чаазында болган чүве) менээ уттундурбас-тыр. Лафеттиг жатканың башкарыкчызы эш Петр Пихало-биле кады ынчан бир хүнде 110 гектар черниң тараазын кестирип, ийилээ хүнде кылыр нормавысты 4—5 катап ажыр күүсеткен бис.

Дүжүт ажаалдазының бо изиг-түлүк үезинде мээң сорулгам—бистин совхозтуң эң дээре комбайнери эш З. П. Леоновтун күш-ажылчы үлегерин эдерип, харын ол хоочун комбайнер ышкаш улам бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаары болур.

В. КАПЫЛОВ,
совхозта лафеттиг жатканың тракторизи.

Ажылчын атка төлептиг болур

«Межегей» совхозтуң ажыл-ишчилериниң сиген, тараа ажаап алыр ажылдарынга дузалажыры-биле Кызылдың пассажирлер АТК-зындан шефтеп келген мен. Ажылчын ангының төлээлекчиси кижи болганымда күш-ажылга кызымак, шудургу чорукту көргүзүп, онаглыг ажылды шынар-бүдүштүг кылдыр кылып, ынчангаш ажылчын атка төлептиг болур ужурлуг мен.

Баштай келген уг-биле совхозтуң дүк кыргылдазынга—күскү агарлаашкынга киришкен мен. Ынчан электрилиг хачы-биле хүнде 30 хойларны агарлап, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдадым. Амгы үеде совхозтуң № 5 бригадазының чанында сиген сараттап ажылдап турар мен. Мээң звеномда пассажирлер АТК-зындан Николай Борсиев, № 2 чүк АТК-зындан Владимир Малышев, Маадыр Монгуш база кызымак ажылдап турарлар. Бистиң звеновус хүнде үлүг-норманы үргүлүү 150-ден черле кудулаттайн турар.

В. РУДОЛЬФ,
шефчи.

Чурукта: В. Рудольф.

Хүлээлгемни күүседип тур мен

Дүжүт ажаап алыышкыны аар хүш-ажыл негеттинер улуг ажылгүле болгай. Ынчангаш комбайнерлерни, лафетчиктерни, черле ынчаш, бүгү тараажыларны амданныг, эки ынарлыг аъш-чемнер-биле хандырары, ынчангаш ол чемнер чиксенчиг, эки-тоолулуг болуп кылдыр кылыры повар кижиден, оон дузалакчыларындан хамаржыр.

Ындыгның төлээзинде мээн, биртээ повар кижи болганымда, хүлээлгем мындыг:

Аъш-чемнерни үзүктелдирбес, харын оларның ямзы-бүрү болурун, чидиңгир болгаш чаагай болурун хандырар. Мени райподан поварладып ээр чорудуп турда, баштай сүрээдеп турдум: ынча кижилерге аъш-чемни өй-шаанда белеткеп берип шыдаптар ирги мен бе... суг-суг дээш.

А кажан совхозтуң № 1, 6 бригадаларының хову турлаанга повар лап кирипкеш, совхозтуң томуйлаларының эштер Анна Ярусованың, Лидия Комарованың, Евдокия Изместьеваның дузазы-биле повар хүлээлгемни эки күүседип, харын-даа тараажыларың: «чем эки-дир»—деп мактаның ап турар апардым. Баштай ямзы-бүрү ногаалдарлыг мун, оон соонда гуляш, рагу болгаш өске-даа чемнерни ховужуларга белеткеп берип турар бис. Бистиң турлаавыста чүс ажыг кижи ажылдап турар. Ынча кижилерге четчир чемни кылып бээрде, оларның ажылга әртелеп үнерин хандырар дээш, бистер ховуда кухнаның ажылдакчылары, даң бажында—4 шак турда-ла ажылывысты әгелээрдир бис. Дүжүт дээш демисел бистиң совхозтуң ховуларында изиг-түлүктевишаан. Бүгү чоннуң ол улуг үүлезинге болумнуң улуг-хүлээлгемни моон соңгаар-даа эки күүседирин хүлээнип тур мен.

С. ПИРОГОВА,
№ 1, 6 бригадаларның повары.

Чурукта: С. Пирогова.

Озалдадып болбас

Ам дүжүт ажаап алыышкынының харысалгалыг үеин чорук турар. Ынчангаш совхозтуң ажылчын бүрүү бодунга онаашка: ажыл-хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседир ужурлуг.

Ынчаарга, мээн бодап турарымбиле алырга, көдээ ажыл-агыйның дүжүт ажаалдазының изиг-түлүк кампаниязының үезинде совхозтуң дирекциязы мөңгээ улуг ажылды идеген дааскан. Совхозтуң бензовозунда ажылдап, дүжүт ажаалгазында ажылдап турар тракторларны, комбайнарны, автомашиналарны кывар-чаар материалдар-биле үзүк-соксаал чок хандырар хүлээлгелиг мен.

Ол харысалгалыг хүлээлгемни ак-сеткилдиг күүседир дээш, хүн бүрүде кызымак ажылдап турар мен. Мээн буруум-биле бригадаларга хереглээр бензин төне бээр, ынчангаш автотехниканың ажыл чок аваа туруп бээри ындыг таварылга амга чедир болбаан. Ынчангаш кывар-чаар материалдарның сөөртүлгезин үзүк чокка хандырар дээш дүн-хүн чокка, шынап-ла, шудургу ажылдап турар мен. Ол болза совет күрүнеңиң байлаа болур — дүжүттү чидириг чокка, кыска хуусада ажаап алыр бүгүниитиниң демиселинге мээн салыышкыным ол болур.

В. НАЗАРОВ,
«Межегей» совхозта бензин сөөртүкчүзү.

Хүнде бүдүн чартык—ийи норма

Төрээн совхозтуң ховуларында комбайннар, лафеттиг жаткалар әртен әртелеп орай кежээге дээр дынмиреп турар. Ол болза совхозтуң бүгү механизаторларының дүжүттү чидириг чокка, эвиретпейн ажаап алыр дээш бүгү-ниитиниң демиселинин чоруп турары-дыр.

Ынчаарга дүжүт ажаап алыышкынында ажыглаттының турар техниканың иштинде бистериң, механизатор үш алыышкыларың, лафеттиг жаткалары бар. Лафеттиг жаткалар-биле бистер дүжүт ажаалдазының баштайгы хүннериниң-не әгелеп бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын, тодаргайлаарга, хүнде бүдүн чартык — ийи нормаларны күүседирин шиитпирлеп алган бис. Ол шиитпирлеривисти хеймер дүңмавыс Владимирден ангыда, ийилээ төлептиг күүседип турар бис. Владимир амдызында аныяк лафетчик, ынчангаш аңаа дузалажып, оон норманы ыявыла күүседирин чедип алыр дээш бүгү чүвени кылып турар бис.

Иван ШАРАЕВ,
Геннадий ШАРАЕВ,
Владимир ШАРАЕВ,
лафеттиг жаткаларның трактористери.

Чурукта: Г. Шараев дүнмазы В. Шараевке дузалажып тур.

ОҢГАР-ХОВУДА

Межегейниң унун дургаар баткан сарыг оргаларның аразында далай ышкаш чалгып чыдар хоор сарыг тарааларга хүрөөлеткен хову турлаа—Оңгар-Хову ол-ла болгай. Хүрең-хүрен сортировкаларга арыглап каан кызыл-тас улуг шаңда овааланган. Комбайндан тараа дажыглаан, күрүнеге садар дээш ону сөөрткен машиналарның каржып, солушканындан куу доозун черле үзүлбес. Хөй чылдарда машина-техника туруп, кывар-чаар материалдарның бичии-бичиилеп төгүлгениндеи кезек черниң довурда безин үстүг хүрең апарган.

«КИШТЕЙ-ООЛ»

— Оңгар-Ховунуң алдын ышкаш кызыл-тазын бир-ле дугаарында Бай-Хаакка эккеп дужаган кижи бистиң «Киштей-ool-ла» болгай дижип, колхозтуң тараажылары бадыткап турарлар. Оларның «Киштей-оглу» азы колхозтуң уйгучыдын билбес чолаачызы Иван Киштеев, сыны чолдак, күдер әр болду. Ол машиназының чанынга турда кижи көргеш, чамдыкта бүзүрексевейн барып болгу дег оон машиназы дээрге күчүлүг «ЗИС-150», а чолаачының боду он беш харлыг оолдар-ла.

— Машиназын ажылдадып, стартерин теве бергенде руль адаанче үне-кире халып турар кижи—дээш, Иванның кады ажылдап турар эштери каттыржырлар. А Киштеев чү дижип турарын база билир болгаш:

— Чеже-даа кочулашсынарза менээ чедер шаглыг эвес силер—дээш аъттангаш ынай болур. Шынап-ла, буду четпес болгаш стартерни базарда руль алдынче кире бээр...

Тараа шыгып кээрге карангылагыже бастырып турган комбайнерлер четкилеп кээп, кежээки чемин ишкен, чугаалашкан органнар. Машина карааның оду столовая бажынын чырыдып келген соонда «ЗИС-150» столовая эжиинге маннап кээп тура дүшкен. Таптыг-ла кежээкиниң он шак. Иван Киштеев холунда ак чем хавы тудуп алган кире халып келген. Ол үргүлчү далаш, үне-кире халып, барык-ла шошкуп чоруур. Чугаалаттынарда безин далажып, алгырар. Хирези чажынданнa өөренген чаны ол ышкаш бурт-сарт чемнени тыртып алгаш, чолаачы шаңда барган:

— Машинаны чүдүре тыртып каап көрүнер. Сыгыр дан бажында хаптар мен.

Эртен таптыг-ла тос шак ажып турда Киштеевтин машиназы Бай-Хаакче халдып кирип орда, таныжы чолаачы уткужуп келген.

— Канчап мындыг әрте кирип чыдарың ол Ваня?—деп демгизи айтырган.

Чолаачы әлдепсинген ышкаш оон арнынче көргеш, чугаалаан:

— Хүн өрүлеп, дуьш чедип турда сен харын әрте деп. Бөгүн ийи катап чоруп турарым ол—дээн соонда оон машиназының доозуну кожайып бурулап калган.

Кады ажылдап турар эштери Иван Киштеевти ажылга кызымак кижи деп мактаарлар. Ындыг чугаа база бар. «Бир чылын Кызылга болган аът чарыжынга Киштеев колхозунуң аъдын мунган. Ырак черге чоранындан аъттар туруптарга бистиң Киштей дуже халааш, аъдын сүрүп алгаш, бир дугаарында маннап кире берген болгай. Ынчангаш бирги черни алган. Чарыш аъды-биле денге халыыр шыырак әр болдур ийин.

Ындыг таварылга херек кырында болганы-ла шын.

ДЫШ БИЛБЕС БРИГАДИР

Сталин аттыг колхозтуң тараазы Оңгар-Ховуда. Бирги, ийиги бригадаларны каткаш, чаңгыс улуг бригада кылган. Оон удуртукчузу Олег Васильев. Бригадага чеде бээримге ол чок болду. Тараа бастырып турар комбайнарда барган. Тараа шыгып, бастыртынмас апларга комбайнар-биле кады келген. Чемнениң ора-ла арай бүрүү херек кылыпкан комбайнерни чектөөн ор.

— Күжүн көргүзүксээр болзунза, даштын чыдар демирлерни өөй туткулавыт. Бичии оолдарже чүге шоглаар сен. Че-че. Бодунга болушпа. Ол оол буруулуг-даа бол кижиге канчан хол дээр сен. Шуптувус ынчап туруп бээр болзувусса бригадага канчап кижи арттарыл? Ол оолдуң мурнунга дораан барып, буруун билин.

Чемнени тыртып алгаш, механизаторларга, тараажыларга даарта чүү кылырын сагындырып чугаалаан. Дүнеки өөлчегде ажылдаар кижилерни база тургускан. Бригаданың, шынап-ла дүне-даа бол ажылы төнер эвес.

Повар бригадирниң келирин четтикпейн манап турган:

— Эьт база эвээжеп калган. Мүн холуксаазы төнген. Ажыл-ишчилер чаа ногаалар чиксеп турарлар. Суг сөөртүр кижи чаасканн четтикпес болгаш чамдыкта шай хайындырар суг четпейн баар-дыр. Васильев үзе кирбейн, кичээнгейлиг дыңнап турган. Повар негелдезин хары угда чугаалапкаш, харыызын ыыт чок маннап турган.

— Ол-ла бе? Эртен улус ажылдаар мурнунда чем келген турар. А суг дажыыр кижи-биле чугаалажыр мен—дээш, бригадир чемнеп чорудар деп бодап алганы чолаачыга даалганы берген.

Кызыл булунда гармошканың үнү куттулган. Олег база-ла аңаа баар. Сеткилин хандыр ырлап, танцылап алгаш, удуур дээш үнүп чыда мынча дээрин кежээнин-не утпас.

— Чер чырып орда-ла тургузар эвес мен бе. Эртир ойнапкаш, эртен турбастай бердинер — дээш, чоон үнү-биле каттырыпкаш, үне бээр.

Шынап-ла даң чаа-ла агарып орда оон куштуг үнү барактарга дыңналып келир. Улус чемненип алгаш ажылдап үнүп турда, бригадир кожазы «Межегей» совхозче хапкан. Кады-кожа ажылдап орар улустуң чаңчылы ындыг: барын, чогун айтыржыр, суражыр. Оон барып тракторларга артык кезектер тып алыры ол.

Чартык шак-даа четпээнде ол чүүхөөлеп алгаш дедир келир. Тракторлар үрелгеш ажыл чок туруп алыр ийне деп көргар чүве чок.

Бригаданың чедишкини-даа эки. Күрүнеге бир муң тонна эки шынарлыг тараа садар деп алган хүлээлге күүсеттинер чедип турар. Бо чедишкинде бригадирниң салыышкыны бар. Оон-биле кады комбайнерлериниң эки ажылы бригадирниң дыш чок ажылын херечилевейн турар деп бе?!

Оңгар-Ховунуң механизаторларының аразында үш комбайнерлер: Манар-оол, Лукьянов, Саражаков олар тергиндеп турарлар. Оларның бирээзи бөгүн бирги черде барган болза, даарта өскези бир ийизин әрте берген турар. Ажаап алыышкын әгелээнден бээр оларның кайызы-даа үш чүс чыгам гектар черниң тараазын кезип, бастырганнар.

АЖЫЛ СООНДА

Тракторист Николай Маньков аңаа чаа келген. Ындыг-даа болза, ол ам бригадада билдингир кижилерниң бирээзи. Ажыл шагы-даа доостур-ла кызыл булунга гармошканың үнү куттулуп-ла үнер. Ойнаары, шынап-ла аяныыг-ла төл! Кижиниң сагыш-сеткилин хайыыктырып, хөлзедиптер. Николай ойнай бергенде Оңгар-Ховунуң кырганнары безин танцылавайн, ырлавайн барбас.

Оюн-баштак-биле хөглүг ырлар, танцылар солужуп турда, чамдык кижилер база-ла ойнаар чүвезин тыпкан турар. Ол болза Оңгар-Ховунуң шыдыраачылары. Ийи кезек кылдыр үстүп алгаш, бот-боттарынга удур ойнай бергенде олар белен чүве-даа эскербес апаарлар.

— Кара тевен-биле дузавыт!

— Чоргаар чүве-дир дээш, бетинде акка хонуп ал.

— Ынчаарга оол содунга, аът кижининге олуруптар-ла болгай — дээн ышкаш, көш айыткан, бот-боттарын сургашкан үннер үзүктелбес. Чамдыкта харын алаан изидда маргыжа бээрлер.

БРИГАДАНЫҢ КЫРГАННАРЫ

Быктынга бичии-ле дөөй кааптарга белиңнеп чоруур кижи Оңгар-Ховунуң кырганнарының бирээзи ол. Боду бригадада учётчиктеп турар, а ады—Виктор Биче-Хуна.

Улугларнын-даа, аныяктарнын-даа аразындан учётчиктиң үргүлүү баштактанып ойнаары тракторист Уйнук-Көк база белиңнээчел болгаш оюн-баштак кадында бодун харындаа Оңгар-Ховунуң «аъзы» мен дээр чыгыы.

— Оңгар-Ховуга аңдазын бизин бир дугаар черге шанчып турар чылдан бээр үзүк чок ажылдап келдим. Бо чернин хоочун кижизи мен дээш, «Кандыг-дыр чаа?» дээнзиг долгандыр көрдүңгүлээр.

Бригадада кырганы мен дээрин көргүзүксээри кончуг. Назыны шоолуг улгатпаан-даа бол ажыл соонда столоваяга шайлап орарынга ынак. Оон мурнундан улуг аякта шай ыравас. Аякта шайын аартап каап, аныяк механизаторларга бодунуң ажылының дуржулгазындан бир-ле солун таварылганы чугаалаан орар. Чамдыкта әмин әртир чугаалаттына бергенде мынча дигилээр.

— Бистиң бригадир Олегти баштай мен өөредип кагдым. Чаа кээп турда трактор-биле ажылдаарда дидим эвези кончуг чүве ийин—дээш әлээн боданып ора:

— Аныяктар ол-ла болгай. Башкызын безин әрте бергеннер—дээш; столоваядан үнүп чоруптар.

— Сен биле бис ийи-даа Оңгар-Ховуга тараа тарып, ону ажаап-ла назын әрттирер-дир бис ийин—деп, Виктор Биче-Хуна чугаалаттынар.

* * *

Хүн-биле дүн солчуп-ла турар. Чамдыкта Оңгар-Ховунуң шанынга кызыл-тас овааланы-даа бээр, чокдаа болу бээр. Ону долганган хоор сарыг тараалар хүн келген тудум-на эвээжеп, саваң оваалары ацгыстарга бедий бергилээн турарлар.

Оон чанында аңдарган чер мунгаш кара дилиндек аппарып, хемчээли улам-на улгадып турар. Оңгар-Ховунуң кырганы Уйнук-Көк бөдүнүң трактору-биле чортуп турары ол.

С. НАТПИТ-ООЛ.

Свердловск. Совет аар үлетпүрүүн маңнайгызы—Уралмашзавод бодунун ийиги төрүттүбүүшкүнүнүн үезинде турар. Бүдүрүлгениң девискээри аажок улуг түлүг шөлү болу берген. Чаа цехтерни түдүп турар. Бо чылда-лы өзектер кылыр чаа цех, дарган-пресс цехтиң улуг корпузу, улуг модельдериң склады ажыглалга кирер. Кан-фассон цехтерин чаартып берилир, ында эргижээн техниканы хептээр чаа машиналар болгаш шуудулга шугумнары-биле солуур.

Металл конструкцияларның Европада ең улуг цегинин түдүү шапкын торуп турар. Оон бирги эвлүүниң эптеэшкини эгелээн. Түдүг комсомолдуг түдүү кылдыр чарлаттынган. Металл конструкцияларның цегин айыткан, хуусаазындан бир чыл эрте ажыглалга дужаар деп аныяк патриоттар шиитпирлээн. Хөй-хөй шуткуур кезектерни каннаар кезектер-биле солуур, ол чорук чүс-чүс тонна металлды болгаш күрүнеин чүс-чүс миллион рубль хөренгилерин камнап алыр арганы бээр.

Чурукта: Металл конструкциялар цегинде форманы тургузуп турары.

Фото **Б. Назаровтуу.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Агарлаашкын

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунда 4000 ажыг баш хой агарлаттынган болгаш 2900 кг агарны күрүнеге салган.

Мурнакчы кыргыкчылар Арандоа, Допчаа, Самдың олар хүн бүрү кыргылданың нормазын 140 хуу чедир күүсеп турар. Ам артган 5 кодан хойну бо хүннерде кыргып доозар дээш кыргыкчылар ажылының темпизин дүргедеткен.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

* * *

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозу 7 хачылыг электроагрегат-биле хой агарлаашкынын чорудуп турар. Баштайгы ийи хүнде 800 хире хойну агарлаан. Хойжу Оолакайның кадарган хойларының бирээзинден-не ортумаа-биле 400—500 грамм агар алдынган. Хилик-Доржу, К. Бора, Шактар олар хүнде 35—40 хойну кыргып, кыргыкчыларның аразында социалистиг чарыштың тиилежилери болуп турарлар.

Агаарлаашкын-биле чергелештир хойларны тарып бооздыр ажыл база эгелээн. Баштайгы хүнде 115 хойну тарып бооздаткан. Кыргылда пунктузунда 15 кошкарны көк сиген, сулаа, шишкинди болгаш өске-даа чемнер-биле азырап турар.

О. ӨКТЕК-ООЛ.

Кышка белеткенир

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң тулуг бригадазының бызаңчылары культура албан черлериниң септелгезин эки шынарлыг чоруткан. Олар 360 олуттуг клубтун, 2 улуг школаның, интернаттың, 17 башкылар бажынының, эмнелге черинин септелгезин дооскан. Бызаңчылар Санчай-оол, Шөрдей-оол, сөөртүкчүлер Дашка, Сотпа, чолаачы Өрге, пилораманың ыяш дилдирикчизи Кунгаа болгаш өскелер-даа чайгы септелге ажылынга кызымаккай ажылдаанар.

Ынчалза-даа чамдык черлериниң септелгези чоруттунмаан. Колхозта магазин эргелекчилериниң үргүлү солчуп келгени-биле магазиннин септелгези кылдынмаан база чаа магазиннинг тудуу ам-даа доозулбаан. Оон кол чылдагааны болза райпо баштаар чери (даргазы эш Монгуш) олче кичээнгей салбайн турарында. Ол ышкаш колхоз баштаар чери эмнелге черинин девискээрин долгандыр херимнээр деп шиитпирни үндүрген, ону манза материалдары-биле амдыгаа чедир хандырбайн турар. Бо четпестерни чайлаткан, көдээ Советте албан черлериниң кышка удур белеткелин күштелдирери чугула.

Х. ЧАЙЛАГ-ООЛ.

Колхозчу чолаачы

Кунлуу Таландай 1953 чылда Кызылдың механизация школазының чолаачылар курузун дооскан, бодунуң төрээн колхозунда ажылдап турар. Эрткен чеди чылдарның дургузунда ол бодунуң чолаачы мергежилин бедитпишаан, амгы үеде «Кызыл сылдыс» колхозтуң мурнакчы чолаачыларының бирээзи болуп турар.

Эш Таландай 1960 чылдың баштайгы чартыында чүүк сөөргүр талазы-биле онаашкан нормазын 150 хуу күүсеткен, 320 литр бензинни камнап алган. Ам тайгадан тудуг ыяжын ол сөөртүп турар.

О. КҮЖҮГЕТ.

Эрзин район.

Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын шыңгыы сагыыры дээш

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозта көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын хажыдып турарының фактылары бар. Колхозтуң ревизия комиссиязының чорудуп турган хыналдаларындан илерээни болза, колхозтуң нинтилештирген малында колхозчуларның хуузунда малын кады тургузуп турар болгаш колхозтуң малында инвентар дугаар чок, малдың назы-харын, уксаазын ангылап үспейн, холуй тургузуп турар.

Кадарчыларны багай шилип, оларның чамдыктарының харысалгазын бедитпейн турарының ужурундан колхозта 50 ажыг баш мал ис чок читкен. Оон иштинден Хертек Хуна, Салчак Доржу олар 35 иртти, С. Ч. Оттуг-оол 9 сергени, Ширнеп 4 меринос кошкарны чидирген. Колхозчулардан контрактация биле кирген малдан 35 баш бода малды колхозтуң балансызынга киирип албаан.

Колхозтуң ревизия комиссиязы хову ажылында бар турар улуг четпестерни каш-даа удаа илередип, ылангыя хову бригадири Анараттын болгаш агроном турган Мешковтуң багай ажылдап турарын колхоз баштаар черинге илередип киирерге, колхоз даргазы турган эш Комбу ол четпестерни чайладыр талазы-биле хемчеглер алырының улуу, харын комиссияның саналдарынга үргүлчү удурланыр турган.

Сан-хөө талазында улуг четпестер база бар. 123 колхозчулар колхозка 94.933 рубль төлээр өрелиг турда, ол түүнү олардан төледип албайн келген. Оон ужурундан колхозчуларның колхозка төлээр өрези дыка улуг.

Колхозта бригадир, бухгалтер, санакчы дээш, өске-даа административтиг ажылдарда ажылдап турар 12 кижиге 80—104 күш-хүннерин төлеп, оон кырына немей ол-ла кижилерге 360-дан 640 рубль чедир шалыңны берип турар. Ынчангаш, чыл эгезинден бээр ол кижилерге ниитизи-биле 32.377 рубльди төлээн. Төлевирлериниң бо чижектерин колхозтуң баштаар чери-даа, бүгү кежигүннериниң хуралы-даа көрүп бадылаваан.

Колхозтуң баштаар чериниң иштики херек эмгелели онза багай. Оон чугула айтырыы—хуралдарның документилерин шын болгаш бедик деннелге кылырынче, оларны эки, онча кадагалаарынче чогуур кичээнгейни салбайн турар. Оон ужурундан хуралдарның чамдык протоколдары чок болуп турар. Колхозтуң удуртукчулары колхозчулардан аас-биле болгаш бижимел-биле кирген билдириишкиннерни үр-үениң иштинде харыылавас турган, а чамдык таварылгаларда харыылар бердинмейн баар чүүлдер безин бар бооп тургулаан.

Ферма эргелекчилери сөөлгү үеде малдың үчёт-даңзының чер-черинге барып санап кылбас, чүгле кадарчыларның аксын барымдаалап кылыр чоруктар бар. Чижээ, инек фермазының эргелекчизи эш Очур кадарчыларны койторага кыйгыртып эккелгеш, отчёт кылып ап турары илерээн.

Хову бригадири эш Анарат 123 га көк суланы малга чидирткен турда, анаа кандыг-даа хемчег хүлээтпээн. Колхоз бухгалтери эш Тойбу, ревизия комиссиязының даргазы эш Авыр-оол чамдык документилерни көрүп, ревизия кылыр дээрге, документилерни көргүспейн, чажырып турганын Бай-Тал көдээ Советтин бо айтырыгны чугаалажып турган сессиязынга илеткелчи болгаш депутаттар илередип шугумчүлээннер.

Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын Сталин аттыг колхозта шак мынчаар хажыдып турда, Бай-Тал көдээ Советтиң күүскому (даргазы эш Калдар-оол) болгаш ында партия организациязы (секретары эш Оруспай) эскербейн эрттирип келгени дыка четпес. Үстүнде айыттынган четпестерни чайладып, артель Уставын шыңгыы сагыырын Сталин аттыг колхозтуң баштаар черинден негээр херек. Ол ышкаш сан-хөөде, мал болгаш чер ажылында улуг хажыдыышкыннарны истеп хынаап, буруулугларга чогуур хемчегни хүлээдири чугула.

Х. БИЧЕ-ООЛ.

Редакцияга чагаалар

Автомашиналар камналга чок байдалда

Бай-Тайга районнуң «Найырал» колхозунда автомашиналарның эдилели кончуг багай. Колхозта 6 чүүк машиназы болгаш 1 чиик машина саналтының турар, оларның дөрт ажыглал чок бооп үрелген. Ясли хериминин иштинде «40—11» дугаарлыг «ЗИС-5» болгаш гараж чанында «55—70» дугаарлыг «ГАЗ-51» деп машиналарның үүрмек кезектерин бичии уруглар тонап каапкан, улуг кезектерин чер санай октагылапкан чыдар.

Колхозтуң (даргазы эш Очур-оол) «ГАЗ—69» деп чиик машиназы чолаачылар солчуп келгениңден үрелген болгаш эрткен кыжын ажылдавайн кыштаан. Чазын чаа мотор салып каан соонда каш-ла хонгаш база үрелген, ам СТС-тин хериминин иштинде «хүнге дадыгып» чыдар.

Хүлээп алган машиназынга ээ-харыысалга чок чолаачылар бар. Чижээлээрге, эш Даңзы 5 чылда чолаачылаан хирезинде ийи машинаны үрей мунган. Үш чыл мурнунда үреп каан машиназының сеги оон бажыңының чанында ам-даа чытпышаан. Сөөлгү үеде ол «49—46» дугаарлыг «ЗИС-5» деп чүүк машиназын үрей мунган, комбайнерлей берген. Оон үреп каан машиназын чолаачы Кара-оол бир ай дургузунда септеп келгеш безин ажыглалга киирип чадашкан.

Колхозта ам үеде чүгле 3 машина шимчеп чоруп турар. Оларның техниктиг камналгазы таан-даа чөгенчиг: кабиннери, күзөвтары илчиргей, мотор халыштарын дилиндек резиннер-биле быжыглап алган. Чолаачылар Норбу, Дугаржап, Оттук-оол олар ындыг байдалга чаңчыгып чоруп турары хараадаңчыг. Эш Норбунуң машиназының соңгу дугуйлары болгаш прицевинин дугуйлары эш эвес, чангыс-чангыс ол хирезинде чолаачы ону тоовайн, Чаңгыс-Хадың бажындан кышты кыштадыр, чайны чайладыр ыяш сөөртүп келген.

Машиналарның ажыглалдан ындыг дүрген үнүп турар кол чыддагааны чүдел диле, чолаачыларның ээ-харыысалга чогунда, колхоз баштаар черинден негелде салбайн, база партия организациязындан чолаачылар ортузунга кижизидилге ажылын чорутпайн турарында.

Б. БАРБА.

Хереглелдиг бараанар чок

Чаа-Хөл райпозу эрткен чылыг «Бурунгаар» колхозтуң төвүнге дап магазинни туткаш, оон эргелекчизинге эш Бытотовту киргген. Ол баштайгы үезинде кызымак ажылдап турган. Ынчалза-даа сөөлгү үеде оон ажылы сулараан. Ажыл хүннеринде магазинни шоочалаап, оон арагалап чоруй баары каш-даа удаа болган. Магазинге чаа бараанар эккелбейн турар. Колхозчулар кедер таарымчалыг идик-хеп чок, шупту улуг хемчээлдиг костюмнер, хөйленнер бар. Өреникчилерниң өредилгеге хереглээр ном, кыдыраап болгаш өске-даа үүлдери база чок. Бо магазинге чагыглар, саналдар бижиир тускай дептер чогун кижи кайгаар.

Райпо баштаар черинден магазинни аъш-чем болгаш үлетпүр барааннары-биле эки хандырарын, база эш Бытотовтуң ажылын сегидер талазы-биле хемчег алырын колхозчулар негеп турар.

С. ЧЫЧААН-ООЛ.

Шиитпир кажан боттанырыл?

Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» көдээ ажыл-агый артелинге колхозчуларның күш-хүннеринге алыр акшазын моон мурнунда кварталдап берип турган болза, бо чылдың апрельден бээр ай санында тыпсыр деп колхоз баштаар чери шиитпирлээн. Ам ол шиитпир күүсеттинмээн. Апрельден бээр колхозчуларның ажылдаан күш-хүннеринге акша тывыспаан. Оон туржук эрткен 1959 чылда чамдык колхозчуларның ажылдаан күш-хүннериниң акшазы амга чедир үзе төлеттинмейн турар.

Колхозтуң ажыл-агыйы чыл бүрү сайзырап, ылангыя малдың баш саны өзүп, оон продуктулуу бедип, мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар болгаш өске-даа хүлээлгелер багай эвес күүсеттинип турар. Колхозтуң акша орулгазы чыл бүрү көвүдеп, шыдал кирип турар. Ам күш-хүннеринге төлээр акша-хөренги чок болуп турарының ужуру билдинмес. Оода колхозчуларның эрткен чылын ажылдаан күш-хүннериниң төлевирин үзе санашпайн турары черле элдептиг.

Кижилер ажылдап, чүвени бүдүрүп турар болганда орулга бар болур ужурлуг. Бо дугайында баштаар черниң мурнунга, бухгалтер эш Мандыкка колхозчулар улуг негелдени салып турарлар.

Т. ХЕРЕЛ-ООЛ.

Дүвүренчиг медээ

Кызыл-Мажалык өзүп орар улуг суур. Ынчанмыже бо суурнуң чурттакчыларының хуузунда казып алган кудуктарындан ашыда (үлетпүр кудумчузунда артында септеттинмээн чаңгыс-ла кудукту санаваска) өске кудумчуларда ниитиниң ажыглалынга тургусан кудуктар чок.

Улуг суурда ол чаңгыс-ла кудуктуң ажыглалы кончуг багай: тускайлаан кочалдың чогундан кижи болганчок ол кудукче бодунун хендирлиг кочалын бадырып суг үзүп ап, санитарияның дүрүмүн үрегдеп турар. Бо болза дүвүренчиг байдал.

Мындыг турбуже, район төвүнде коммунал ажыл-агый конторазының ажылдакчыдарының кудукту шын ажыглаарынче база кудуктарны немей ажыглалга киирерине кандыг-даа кичээнгей салбайн турарын кижи кайгаар.

О. БИЧЕ-ООЛ.

Барыын-Хемчик район.

СОЛУН БЕСЕДА БОЛГАН

Ажыл шагы төнген соонда «Коммунтудуг» септелге-тудуг эргелелиниң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, бригадирлери кызыл булунга чыглып келгеннер. «Хостуг шактарын кым, канчаар ажыглап эрттирип турарыл?» деп темага хамаарыштырган беседаны эргелелде партия организациязы ол кежээ организастаан.

Беседаның үезинде солун, амыдыралчы санал-оналдарның солчуушкуну болган.

— Бистиң ажылывыска ең чугула кол сорулга — кижи бүрүзүнүң коммунистиг ёзу-биле чуртталары, ажылдаары болгаш өөренири болгай. Ынчангаш эргелелге тускай мергежил бедидериниң курстарын ажыдар, ажылчыннарны тудугнун янзы-бүрү мергежилдеринге өөредири чугула. Ындыг курстар тудуг-септелге ажылдарының комплексиг бригадаларын тургузарынга улуг идигни бээр—деп, прораб эш Парамонов чугаалаан.

— Амгы үеде кижи бүрүзү эртемниң болгаш техниканың чаа-чаа чедишкиннерин ажыглавышаан, бодунуң ниити билиин, мергежилин соксаал чокка бедидер ужурлуг. Ынчангаш биске эртем-шинчилел болгаш дуржулга ажылдарын чорудар лаборатория тургузары чугула—деп, эргелелдиң начальниги эш Зильберман бодунуң саналынга база чугаалаан.

Хостуг шактарда коллективтиг кино, концерт, шин көөр, янзы-бүрү темаларга лекцияларны организастаар дугайында саналдарны беседага киришкеннер онзалап сүмелээннер.

СЭКП хооркомунуң чанында экономика школазынга болгаш техниктиг өөредилге бөлгүмнеринге, культура университединге өөренирин тудугжулар шиитпирлээннер.

В. МИРОШНИКОВ.

Шалыпкын чоруп турар

Сүт-Хөл райпозу бо чылын септезе чогуур магазиннерни, столоваяны, складтарны чогуур ёй-шаанда септеп эгелээш, хөй кезиин септеп дооскан. Район төвүнде аъш-чем, демир айманың магазиннериниң, райпонуң конторазының база столоваяның шалаларын тыраап, чаа печкаларны тудуп кылган. Ол ышкаш, чаа туттунган өлүк магазини ажыглалга киргген, база раймагтың иштин штукатурлап, соңгаларын шилдеп, септелгезин доозуп турар.

Ак-Даш, Ишкин магазиннери бүрүн септеттинген, Ак-Дашта бир, Алдан-Маадырда 2 бараан складтары туттунган. Септелге ажылында 15 бызаңчылар ажылдап турар, оларны тудуг талазы-биле тускай эртемниг эш Жабин удуртуп турар. Бызаңчылар Чучкалов, Астанин, Эрес-оол, Кертик-оол олар кызымаккай ажылдап, үлүг-нормазын ажыр күүсеп турарлар. Алдан-Маадырда, Улуг-Алаакта, Бора-Тайгада база «Киров», «Ишкин» колхозтарда магазиннер 1960—1961 чылдарда оттулар чүүлүн бүрүн белеткеп алган. Район төвүнүң магазиннери 400 кубометр курган ыяшты, 80 тонна хөмүр дашты дүжүргөн болгаш оон сөөртүлгези ам-даа уламчылап турар.

С. БАЗЫР-ООЛ.

Кызылдың ыяш заводунуң сал бадырар талазы-биле дуржулгалыг ажылчыннары Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агыйындан тудугга хереглээр эки шынарлыг хөй ыяштарны эккеп турар.

Ыяш салдаарының сезону эгелээнден бээр бо хүннерге чедир ең бедик көргүзүглерни В. Ловейкин, Н. Лапшов олар чедип ап турарлар.

Чурукта: Бии-Хемнеп бадырган салды Кызылда эккелген.

Чуруу **Г. Сиротинниң.**

ШКОЛА БОЛГАШ АМЫДЫРАЛ

☆

Н. ГОНЧАРОВ,

РСФСР-ниң педагогика эртемнериниң Академиязының оралакчы президентизи.

☆

Аныяктарның болгаш уругларның өөредилгези болгаш кижизидилгези Коммунистиг партияның база Совет чазактың хүн бүрүдеги кичээнгейинде турар. Башкыларның Бүгү-россия съездизинге Н. С. Хрущев мынча деп чугаалаан: «Ам бис төөгүлүг ийи сорулганы — коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарын болгаш чаа кижини кижизидерин шиитпирлеп турар бис. Алыс утказы-биле алыр болза, бо ийи дээрге чаңгыс ажыл-дыр. Бир эвес совет кижилерни кижизидеринге, өөредиринге хожудап каар болзувусса, коммунизм тургузарының бүгү херээ чайлаш чок моондакталы бээр. Мынчангаш коммунизм тургузуушкунун калбартырының программазын ажылдап кылып тургаш, партия болгаш чазак школаның амыдырал-биле харылаазын быжыглаар болгаш улус өөредилгезин улам ыпай сайзырадыр дугайында сагыш салган».

Школаның ажылын чаа ёзу-биле чорударының баштайгы чылы, эрткен өөредилге чылы болза, школаның амыдыралдан, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказындан хоорук чоруу чоорту узуткаттының бар чыдарын көргүскен. Өөредилгени бүдүрүкчүлүг күш-ажыл-биле холбаштырарының марксисчи-ленинчи принципин амыдыралга боттандырганы хамыктың мурнунда апаа деткимче болган. Күш-ажыл бүгү өөредилге-кижизидилгелиг ажыл-чорудулганың чарылбас кезээ, өөреникчилериниң коммунистиг ёзу-биле угаан бодаарының ёзузунга хевирлеттинип тургустунарының чугула чепсээ болуп турар. Оон-биле кады школаларның өөредилге-материалдыг баазазы быжыгып турар. Улус ажыл-агыйының хөй-хөй чөвүлелдери, бүдүрүлгелериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның коллективтери бо ажыл-хереги күрүнеиң херээ кылдыр, бедик харыысалга-биле көрүп турар. Оларның дузазы-биле школаларда өөредилге кабинеттери, мастерскаялар, өөредилге-дуржулганың ажыл-агыйларын тургузуп турар. Бүдүрүлге өөредилгелиг ортумак школаларның четкилери калбарган. Мурнакчы бүдүрүлгелер, совхозтар болгаш колхозтар оларга база болуп турар.

Өөреникчилериниң ниити болгаш политехниктиг өөредилгезиниң деннелин бедитпишаан, школаны эде тургузарының болгаш күш-ажылчы өөредилгениң айтырыгларын башкылар коллективтериниң хөй нуруузу шыңгыы көрүп турар дээрзин дуржулга көргүскен. Ынчалза-даа школаның эде тургузуушкунунга шупту-ла школаларның база улус өөредилгезиниң органнарының удуртукчулары шын орукту доразын-на тыш албааннар. Оларның чамдыктары материалдыг үнелиг үүлдерни бүдүрериниче кол кичээнгейни салып турганнар. Школачыларның күш-ажылы бүдүрүкчүлүг болур ужурлуг-ла харын, ынчалзажок оон педагогиктиг ужур-дузалы экономиктиг көргүзүглерни тодаргайлаар эвес, а коммунистиг ниитиледиң келир үеде тургузукчуларына, келир үениң аныяк салгакчыларына кижизидикчи салдарны чедирер ужурлуг.

Школаның эде тургузуушкунунуң баштайгы чылы ол ышкаш школа-интернаттарның хөгжүдезин бүзе оларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың деннелиниң бедээнин көргүзүп турар. Ажылчын болгаш кодаа аныяктар школаларының четкилери дыка калбарып, оларда өөреникчилериң саны өскен. Бүгү-ле школаларга сайзырангайжыткан чаа өөредилге планнарын, программаларны база өөредилге номнарын чогаалдып кылыр талазы-биле, а ол ышкаш башкы кадрларны белеткээринин болгаш башкыларның мергежилин бедидериниң талазы-биле улуг ажылдар чоруттунган. Ол бүгү, школаны амыдыралче чоохшуладырынга, оон өөредилге-кижизидилгелиг ажылының шынарын бедидеринге деткимче болганы чугаажок.

Өөредилгени бүдүрүкчү күш-ажыл-биле холбаштырары бирээзи эгелээш он бирги класска чедир ниити билигнин, политехниктиг болгаш күш-ажылчы өөредилгениң чаңгыс аай системазын ажылдап кылган үүгле ындыг таварылгада улуг чедишкиннинг бооп болур. Ол система өөредилге планнарында илереттинген, ынчалза-даа күш-ажылчы политехниктиг болгаш бүдүрүлге өөредилгезиниң база олар-биле ниити эртемниң харылаазының методу болгаш хевири, утка-шынары оларда ам-даа долу хемчээлдии-биле көрдүнмейн турар.

Эрткен өөредилге чылында ол карын болгаш улуг сорулганы шиитпирлээринге чүгле баштайгы базынар кылдынган. Школаларның угланыышкынын тодарадырынга болгаш школа бодунун кижизидикчилерин канчаар белеткээр ужурлугул дээрзиниң дугайында мергежилди шилип алырынга тодаргайлаашкынны кылыры эргежок чугула. Ол ажылды улус ажыл-агыйының чөвүлелдери болгаш план ажылдап кылып турар организациялар-биле кады улус өөредилгезиниң органнары чорудуп эгелей бергеннер.

Улус ажыл-агыйының эргежок чугула хөй-хөй кол адырларын колдады чамдык мергежилдериниң талазы-биле бүдүрүлге өөредилгезиниң чижек-программазын РСФСР-ниң Чыдыышкын министерствозу болгаш Педагогика эртемниериниң Академиязы ажылдап кылган болгаш чоокку үеде школаларже тарадыр. Ынчалза-даа ниити билигниң ортумак школаларынга бүдүрүлге өөредилгезиниң утка-шынарының дугайында айтырыг моон соңгаар-даа эртем талазы-биле ажылдаашкынны негеп турар. Физика, химия, сан болгаш өске-даа эртемнериниң үндезиннерин өөренип, ниити билигниң берген үүлдерин профессионалдыг белеткелге бүрүү-биле ажыглаар херек. Профессионалдыг белеткел өөреникчилериниң ниити-техниктиг билиин калбартыр. Оларны кандыг-бир тодаргай мергежилдиг кылдыр белеткевишаан, ортумак школа оон доозукчулары боттарының күжүн холушкак мергежилдерге ажытлаар кылдыр белеткээр дээш бүдүрүлге өөредилгезин чорудуп болур болгаш чорудар-даа ужурлуг. Өөредилгени бүдүрүкчүлүг күш-ажыл-биле холбаштырары уругларның тус-тузунда арга-мергежилин, талантыларын сайзырадырынга, оларның билигже, күш-ажылче чүткүлүн хайныктырарынга калбак арганы ажыдар.

Бисте ажылчын болгаш көдээ аныяктарның школаларының ролю улам-ва улгадып турар. Бо талазы-биле чижек кылдыр хоорайларда болгаш районнарда бышкан билиниң аттестадын алганнарның барыкла кезик хирези ол школаларны доосканнар болуп турар дээрзин чугаалаарга-ла четчир. Чижээ, эрткен өөредилге чылында Бакуга бышкан билигниң аттестадын алган 8.086 кижиден 4681 кижи ажылчын аныяктарның школаларын дооскан.

Школаның амыдырал-биле харылаазын быжыглаарының болгаш улус өөредилгезиниң системазын эде тургузарының дугайында Хоойлу болза, улус өөредилгезиниң системазынга кежээки (эвлчег) школаларының ужур-дузалын улгаттырган. Оларның өөреникчилериниң көргүскен чинелделер боттарының ниити билиин болгаш культурлуг деннелин бедидеринге аныяктарның чүткүлүн улгаттырган. Соруга чүл диле, оларның ол чүткүлүн деткиир болгаш аныяк оол, кыс бүрүлүнге өөренир арганы хандырары болур.

Көдээ аныяктар школаларының составының анализи оларның ниити билиниң болгаш культурлуг деннелиниң дыка өскенин көргүзүп турар. Эге класстарның өөреникчилериниң саны сөөлгү чылдарда 10 ажыг катап эвээжээн. Беш — чеди класстарның өөреникчилериниң саны барык-ла ийи катап кызырылган. Ол-ла үеде сес—он бир класстарның өөреникчилери аажок көвүдеп, 24 катап өскен. Ол болза көдээ аныяктарның долу ортумак эртемни чедип алыр чүткүлүнүң дугайын херечилеп турар.

Чамдык таварылгаларда болган чазыгларны бо эгелеп турар өөредилге чылында өөренип көөр болгаш чайладыр херек. Оларга хамыктың мурнунда ажыл кылырынче эмин эрттир хандыккаш, бүдүрүлге өөредилгезиниң кол хевири кылдыр уруглар-колхозтарын, уруглар заводтарын тургускаш, ниити өөредилгеге каражкогарал чедирери ышкаш үүлдер хамааржыр.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бүгү хөй-ниитиниң дузазынга даянгаш, бистиң школаларывыс чаа-чаа чедишкиннерни чедип алыр болгаш коммунизм тургузуушкунун калбартырының үезиниң школазы болу бээр.

Соңгу-Осетияның уран чүүлүнүң болгаш чечен чогаалының көргүзүүнүң түннел концерти

Уран чүүлде улустуң чүрээнин согары, оларның сагыш-сеткилинин тоожулалы синиккен болза шак ынчан ам хижинин сонуургадып, өөрттүр. Соңгу-Осетин уран чүүлүн болгаш литературанын Москвага болган калбак көргүзүүнүн сентябрь 6-да Кремльдин театрынга түннел концерти чогумна ыныг болган.

Даглыг чүрттүң төлээлекчилери Совет эрге-чагырганың чылдарында чечектелиишкинниг сад апарган төрээн Иристонун алган йөрээп турганнар. Оларның көргүскен уран чүүлү боттарының республиказынга, ооң кижилеринге болгаш тургузукчу күш-ажылынга чоргаарал-биле синиккен. Шах ындыг чоргаарал садонунуң шахтёрларының бот-тывынгыр ансамблинин күүсеткени З. Гуржибековтуң ырызындан-даа, концерттин эң бичин киржикчилериниң — Орджоникидзе хоорайның пионерлериниң күүсеткени танцызындан-даа илдең көстүп турган... Т. Тогоеваның күүсеткени «Чүректин ырызындан» болгаш «Колхозчу аныяктарның» өткүт ырындан-даа ол чоргаарал база-ла кестүп турган.

Эрте-бурунгу Иристонуңу овур-хевирин чаартып өскеткен кижилерниң амыдыралче, бүгү-ле чыры чаагай болгаш өөрүшкүлүг чорукче ынакшылы чайгылыш чок чүткүлүг. Осетин артистериниң кайгамчыктыг танцыларын, хосталгага ынакшылдыг болгаш коргар чүвези чок даг чурттугларның сагыш-сеткили улам кыптыгын турганын илереткен танцыны көргеш концертке олурушканнар ол бүгүнү ханызы-биле билип олурганнар.

...Улустуң Симда дээр кончуг чараш танцызының аялга-хөгжүмү дыңналып келири билек-ле залда олурганнар ыржым-иа апарган. Соңгу-Осетияның ыры болгаш танцы ансамблиниң (уран чүүл удуртукчузу З. Гуржибеков) күүсеткени «Хонга-Кафт», дээр танцызы база-ла шак ол ышкаш таваар, суг дег хөлбекнээш, төрүттүг, солун-даа.

Эр улустарның күүсеткен танцылары—кадарчыларын, «аттыг ийи өөнүктериниң», аджарларның танцыларының күүселдезинден күштүг чорук, аваангыр болгаш эрес аажы-чаң кестүп турар.

Балеттин аныяк уран чүүлү база-ла улусчу уран чүүл-биле дазылындан холбаалыг. Д. Хохановтуң «Адажио» болгаш «Осетин вализиниден-даа» (С. Адырхаева, З. Закаева болгаш Т. Гиоев күүсеткен) база тоолчургу ёзу-биле театржылын кадр «Нарттар танцызындан-даа» улусчу үндезин кестүп турар.

Улустуң ырылары болгаш осетин композиторларның баштайгы музыка чогаалдарындан үзүндүлер, артистер В. Тхапсаевтин, М. Цаликовтуң күүсеткени Шекспириниң «Отеллозундан» көргүзүгдээ кончуг солун болган...

Осетин артистериниң ол кежээ көргүскен эң дээре чүүлдери шуптузу орус уран чүүлдүң эп-найыралчы дузаламчызы-биле тургустунган. Ол болза оларның орус акыларының дузазы-биле тургустунган уран чүүл болур. В. Мураделивиниң «Партия сенээ, четтирдим» деп ырызы-биле—Коммунистиг партияны алдаржыдып, ооң тургузукчузуи — эрте - бурунгу Иристонга аас-кежиин берген шылгарангай угаанныг Ленинниң дугайында ырыны концерттиң киржикчилери түңнелинде күүсеткеш, ол дугайын ырлашкан.

Театрга акы-дукмалышкы болгаш найыралдыг чоруктарның дугайында сестер күштүү-биле чаңгыланып турган. Аваа залга олурганнарديميتتиг адыш часкаашкыны-биле харыылап, Осетияның уран чүүлүнге байыр чедирип турган.

Эштер Н. Г. Игнатов, А. И. Микоян, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Н. С. Хрушев, П. Н. Поспелов олар түңнел концертке олурушкан. Ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү К. Е. Ворошилов, СЭКП-ниң Соңгу-Осетин обкомунуң бирги секретары В. М. Агкацев, республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы В. Т. Дзамагов, республиканың культура министри С. Н. Битиев, РСФСР-ниң культура министри А. И. Попов олар база залга олурганнар.

ССРЭ-ле чедип келген Францияның Компартиязының ТК-зының чигине секретары Морис Торез, ооң кадайы — ФКП ТК-ның Политбюро кежигүнү Жаннетта Вермерш, ФКП ТК-ның секретары Жак Дюкло, Моолдуң Арат-Революстуг намының ТК-зының бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Юмжагийн Цеденбал олар база залга олурганнар.

(СЭТА).

ЛАОСТА БАЙДАЛГА

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң Вьентьяндан дамчыдып турарын ёзугаар алырга, реаксылыг генерал Фуми Носаван болза ызыгуур салгакчызы Суванна Фуманың баштааны чаа чазаанга иштики херектер министри болур бодунун хүдээлгезин Вьентьянга эвээ чедип келгеш күүседириниң орнунга Саваннакетте бодунун штавыңын турар черинге дезип чорутхан болгаш чоокта чаа тараткан «эргилдеге удур күрүне комитедин» ында херек кылында катап тургускан. Суванна Фуманың чалаан тургузарын болдурган күрүне эргилдезиниң удуртукчузу капитан Конг Леви келдереткенин күш чок болдурарын ол комитет Саваннахеттиң радиозун дамчыштыр медеглээн.

Хүндүлүг аалчыны уткуурунга Көрей белеткенип турар

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевту улусчу Көрей өөрүшкүлүү-биле манап турар.

Үлетпүр черлериниң, хөй-ниити организацияларының коллективтеринден болгаш КУДР-ның тус-тус хамаатыларындан чагаалар болгаш телеграммалар Пхеньянда совет элчин черинге үзүктелиишкин чоокка иээп турар. Сентябрь 6-да элчин чери 1.600 ажыг чагаалар болгаш телеграммалар алган. Республиканың ажылчы чоннары Н. С. Хрущевтуң КУДР-га баар деп турарынга изиг байырын чедирип, боттарының чаа, аас-кежиктиг амыдыралын тургузуп турары хоорайларынга, будүрүлгелеринге, можуларынга болгаш суурларынга ооң базарын өөрүп чалап турар.

Совет Эвилелиниң улустарының хүндүлүг төлээлекчизинге ужуражырынга белеткелдер политика болгаш күш-ажыл талазы-биле улуг өөрүлүүшкүннүг байдал-биле чоруп турар. Чурттуң будүрүлгелеринде болгаш кодээ ажыл-агый кооперативтеринде Н. С. Хрущевтуң Көрейге баар деп турарынга турасканаатан хуралдар эртип турар. Үлетпүрүнүң ажылкышчилери болгаш кооператорлар-даа будүрүлгеге улуг чедиишкиннер болза тайбыңкың болгаш найыралдың төлээлекчизинге эң дээре белек болур деп санап турар.

Сенегалда байдал

ПАРИЖ. (СЭТА). Сенегал биле Суданны каттыштырып турган Мали Федерациядан Сенегалның үнериниң дугайында сенегал удуртукчуларының шиитпириниң соолунде Сенегалга президент соңгулдалары болуп эрткен. Ол албан-дужаалга Леопольд Сенгор соңгуттурган.

Франс Пресс агентилелиниң корреспондентилиниң Дакардан дыннадып турарын ёзугаар алырга, чоокта чаа Сенегалдың национал ассамблеязы (парламентизи) Мамаду Дианы премьер-министрге бадылаан.

Голланд садыг будүрүлгелерин национализастааны

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Антара агентилелдиң дыннадып турарын ёзугаар алырга, индонези чазак чоокта чаа парламентиниң бадылааны — национализация дугайында хоойлуну күүседип — 18 голланд садыг будүрүлгелерин национализастаан.

Конгода болуушкуннар дугайында

ПАРИЖ. (СЭТА). Конгонуң премьер-министри Лумумба Леопольдвильде радиостанцияны КНО-нуң шериглериниң хаттаны-биле холбаштыр «Конгонуң иштики херектеринге КНО-нуң холгаарлаашкынынга» таарыныйын турарын илереткен деп Франс Пресс агентилел дыңнаткан. Леопольдвильдиң радиозу болза Конго Республиканың африка чурттакчылары-биле харылзаа тударының кол чепсээ турганын агентилел демдеглээн.

Ооң-биле чергелештир конго улустуң дайзыны Касавубунуң чугааларын Браззавильдиң (Конгога шаандан француз колония турган чер) радиостанциязын дамчыштыр дамчыдып турар. Агентилелдиң медеглээнин ёзугаар алырга, ол радиостанция Кассавубунуң «Леопольдвильде турар чери-биле сырый харылзаада хирген».

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Леопольдвильден Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң медээлеп турарын ёзугаар алырга, Конго Республиканың парламентилиниң депутаттар палатазы 19 бадылаашкыннарга удур 59 бадылаашкыннар-биле премьер-министр Патрис Лумумбаны ажылындан дүжүрер дугайында Жозеф Касавубунуң шиитпирин күш чок болдурган болгаш Касавубунуң республиканың президентизи деп бүрүн эргезин дүжүрер дугайында Лумумбаның медеглелин күш чок деп көрген.

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң медээлээнин ёзугаар алырга, премьер-министр Патрис Лумумба Африканың хамзарышпас чурттарындан Конго Республикага шериг-биле озал чоокка дузалаарын дилээн.

КНО-нуң шериглериниң эжелеп алганы бүгү-ле аэродромнарны Конгодан көжүрерин болгаш «конгожуларга национал радиостанцияны эгидип бээрин» Лумумба КНО-дан өскээн.

ПАРИЖ. (СЭТА). Эдизабетвильде аэродром чурттуң өске-даа аэродромнары-биле чергелештир КНО-нуң шериглериниң шыңгыы хыналдазының адаанда киргениниң дугайында Каттышкан Нациялар Организациязының Конгода төлээлелге черинин тускай медеглели болган-даа болза, үймээнчи Катанганың «найысылалының» аэропортунда байдал кандыгда өскерлиишкин болбаан деп Франс Пресс агентилелдиң медеглелинден билдинип турар. Катанганың жандарма шеритлери аэродромну болгаш ооң чоок-кавызында черлерни камгалаарында мурнундагызы ышкаш кириишпиишаан, а Катанганың полициязы пассажирлерни болгаш чүктерни хынавышаан турун турар.

Аэропортта байдал, а ол ышкаш ук черниң эрге-чагыргаларының байдалы-даа мурнуку хеваар турбушаан деп КНО-нуң бо талазы-биле кылган медеглели бадыткаан.

XVII Олимпий оюннарында

(Допчузу-биле)

РИМ, сентябрь 7. (СЭТА-ның тускай корр.). Совет адыгжылар кайгамчык чедиишкиннерлиг болганнар. Пистолет-биле кара бооларынга А. Гущин 600 саидан 560-ны аткаш, алдын медальды, а ооң эжи М. Умаров 552-ни аткаш, мөңгүн медальды алганнар.

400 метрге шүүлде чарышка америк спортчу О. Девистиң болгаш К. Кауфманның (Германия) аразында чидиг демисел болган. Оларның кайызы-даа дистанцияны 44,9 секундада өрткеш, делегей рекордун тургусканнар. Чүгле фотопленканы чугган соонда америк спортчунуң каш см мурнааны илерээн, ынчангаш аная алдын медальды, а Кауфманга — мөңгүн медальды тывыскан.

Черниң узунун үш тепкеш халыырынга делегей рекордсмени Ю. Шмидт (Польша) баштай 16 м 78 см-ни халаан, ийиги шенелдеде 16 м 81 см-ни ашкаш, алдын медальды алган. Ийиги черде совет спортчу В. Горяев — 16 м. 63 см. Үшкү черде база-ла совет спортчу В. Креер — 16 м. 43 см.

Спорттуң он хевирлеринге маргыжарынга бирги черни Р. Джонсон (АКШ) алган. Джонсон 8392 санны көргүскеш, чаа олимпий рекордун тургускан. Совет спортчу В. Кузнецов хүлер медаль-биле шаннаткан.

Херөзженнериниң гимнастикага ыявыла күүседир программазының соонда бирги черде ССРЭ-ниң команда- зы — 190,693 санныг, ийигизинде Чехословакияның — 186,395 санныг болгаш үшкү черде Японияның командазы чоруп турар. Совет гимнастардан Полина Астахова, Софья Муратова, Тамара Люхина олар — бирги үш черде.

Хостуг хүрештиң шүүлде маргылдаазы доозулган. Борта турк мөгелер тергиидээнкер. Олар 4 алдын, 2 мөңгүн медальдарны алган. АКШ-тың мөгелери 3 алдын медальды, а Германияның мөгелери 1 алдын медальды алган. Совет мөгелер В. Синявский, Г. Схиртладзе мөңгүн медальдарны, В. Рубашвили, А. Албул, С. Дзарасов олар хүлер медальдарны алган.

Бут бөмбүүнүн чартык шүүлде оюнунга Венгрия болгаш Данияның командаларының ужуражышкыны 0 : 2 санга, дани спортчуларның тиилелгези-биле доозулган. Ынчангаш, шүүлде маргылдаага Данияның болгаш Югославияның командалары ойнаар.

Совет спортчулар Т. Пинегин, Ф. Шутков олар парустуг хеме чарыжынга киришкеш, алдын медальды алганнар. Парустуг хемелер чарыжынга ниитизи-биле бирги черде бистиң командавис чоруп турар.

Гимнастикага эр улустуң маргылдаазы эгелээн. Бирги хүнде ыявыла күүседир программаны күүсетканиниң соонда бирги черде Японияның гимнасчылары — 287 санныг чоруп турар. Хууда бирги черде база-ла япон гимнасчы Т. Оно — 57,90 санныг. Ийиги, үшкү черлерде бистиң Б. Шахлин, Ю. Титов. Дараазында 5 черде шуптузу Япон гимнасчылар чоруп турар. А. Азарян— 10-гу черде.

Олимпий оюннары эгелээнден бээр 11 хүннер эрткен. Сентябрь 6-га чедир алдынган медээ-биле алырга, бистиң спортчуларывыс 22 алдын, 15 мөңгүн, 20 хүлер медальдарны болгаш 10 дөртку, 14 бешки, 7 алдыгы черлерни алгаш, ниитизи-биле 379 санныг — бирги черде чоруп турар.

АКШ-тың спортчулары 26 алдын, 13 — 13 мөңгүн болгаш хүлер медальдарны, ол ышкаш 6 дөртку, 8 бешки, 7 алдыгы черлерни алгаш, 339,5 санныг—ийиги черде.

Рим. XVII Олимпий оюннарының болуп эрттип турары олимпий стадионунуң ниити хевири.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Бут бөмбүүнүн төлүнде

Бут бөмбүүнүн талазы-биле область кубогу дээш Кызыл зонаның командаларындан «Спартак» болгаш «Буревестник» командаларының аразынга эолчеглиг ужуражышкын сентябрь 7-де «Совет Тыванын 5 чылы» стадионга болган.

Студентилер оюннуң баштайгы минуталарындан эгелээш-ле «Спартак» командазының хаалгазынче шиитпирлин-биле бурунгаарлап тургаш, санны ажыткан. Ооң эгелээш-ле студентилер оюннуң инициативазын чаалап албышаан, оюннуң бирги чартыын 2 : 0 санга чапсарлааннар.

Чапсар соолунде студентилер базала ийи санны киир теп алганнар. Спартакчылар бүгү-ле аргаларын ажыглап тураш, чүгле чаңгыс санны киирип алган. Ынчангаш оюн «Буревестник» командазының тиилелгези-биле 4 : 1 санга доозулган.

Редакторнуң орлакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

ЖУРНАЛИСТ БАЖЫҢЫНГА ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Чоокта чаа, Москвада Журналистиң Теп бажыңынга совет болгаш даштыкы журналистерге парлалга конференциязы болган.

ССРЭ-ниң ДХМ-ниң парлалга килдизиниң эргелекчизи М. А. Харламов парлалга конференциязын ажыткаш, АКШ-тың айыл чок чоруунун национал агентилелиниң (АНА-ның) ийи ажылдакчызының читкениниң дугайында АКШ-тың камгалал министерствозунуң дыннадыын бо чылдың августуң эгезинде даштыкы парлалгага чарлаан турган болгай деп чугаалаан. Олар дээрге АКШ-тың айыл чок чоруунуң национал агентилелинге үр ажылдап келген Бернон Митчелл болгаш Вильям Мартин деп кижилер болур дээрзин база дыннаткан турган.

АНА-ның ол чиде берген ажылдакчылары амгы үеде Москвада турун турар болгаш совет болгаш даштыкы корреспондентилернин парлалга конференциязынга чүве чугаалаарын дилээннер.

Митчелл биле Мартин АКШ-тан үнер деп шиитпирлээннер болгаш политиктиг чылдагаанныңың ужурунда Совет чазактан политика талазы-биле хоргадал дилээннер. Оларның ССРЭ-ге хоргадап чурттаарын чөпшээрээн. Ооң аңгыда, оларны совет хамаатызы кылдыр хүлээп алыр дугайында дилээн Совет чазак хандырган. Амгы үеде Митчелл болгаш Мартин бүрүн эргелиг совет хамаатылар болуп турарлар.

Ооң соонда М. А. Харламов парлалга конференциязының киржикчилериниг Митчелл биле Мартинни таныштырган.

АКШ-тан чоруурунуң мурнунда Мэриленд штаттың Лорел хоорайда «Стейт-бэн оф дорелде» үнелиг чүүлдер шыгжаар № 174 хааржакка июньнуң ужунда суп кааш келген боттарының медеглелин Бернон Митчелл номчуп дыннаткан. Политика талазы-биле хоргадал бээрин Совет Эвилелинден олар чүге дилей бергенин америк улуска тайылбырлап бээр төлээде америк парлалгага парлал үндүрүүн дээш олар ону аңда суп каннар.

Айыл чок чоруктуң национал агентилелинге 1957 чылдың чайынындан ажылдап эгелээнивистен бээр бис болза, бодунун политиказын шынзыдарда-даа, өске күрүнелерни буруудадырда-даа мөге болгаш кижилерни астырып турар медеглелдерни Каттышкан Штаттарның чазаа өнедиин кылып турардыр дээрзинге бүзүрээн бис деп медеглелде чугаалаан. Кайы-бир күрүнеиң чазаа Каттышкан Штаттарга хамаарыштыр найыралчы эвес болза, ол чазакты дүжүрер төлээде АКШ-тың чазаа чамдыкта акшаны болгаш боо-чепсекти база ажыглап турары биске база билдине берген.

АКШ-тың чамдык хемчегериниң дугайында бистиң сагыш уңдаран, черле чиктигзинип турганывыстан ангы, өске күштүг чылдагаанныр база ССРЭ-же чоруур деп шиитпирлээнивиске салдарлыг болган. Көрүп турарга Совет Эвилелинде кижилерниң хөй нуруузу бистиң кол үзелдериви болгаш эрге-ажыктарывысты хүлээп көрүп турар-дыр. Моон ужурунда социал талазы-биле бис Совет Эвилелиниге эки тааржыр болгаш бодувустуң тускай эртемивиске дүүштүр аваа дээре ажылдап болур-дур бис кылдыр санап турар бис деп ол медеглелде Мартин биле Митчелл уламчылап бижээн.

АКШ-та коммунизмниң дайзынары болуп турар чамдык кижилер ССРЭ-ге удур сагындырыглыг дайын чорудар дижип тургулаар. Олар болза, оларның боттарыныңың үзелдоолдарынга таарышпас улустарны үзүткаарынга чедирер ындыг аргабиле боттарының айыл чок чоруун хандырып алыр сагыштыглар.

Бо медеглеливи бижиирде ССРЭ-ниң чазаа-биле сүмелешпээн бис дээрзин Мартин биле Митчелл демдеглээннер. Америк улуска бодувустуң сөстеривис-биле, база чурттаар деп дилег кылып турар чуртувустуң чазаа ону таарыштырып кааны пропагандалыг медеглелдир кылдыр бистиң медеглеливи- стиң көре бербес шак ындыг арга-биле бодувустуң бо байдалывысты америк улуска тайылбырлап бээрин күзээн улус бис деп олар базаа айытканнар.

Ооң соонда Митчелл-биле ийилээн бо парлалга конференциязынга белеткеп алган медеглелин Мартин номчуп дыннаткан. АКШ-та каапкаш келген бистиң медеглеливи- стиң америк эрге-чагыргалар парлалгага парлаларындан ойталаанлар дээрзин медеглелде чугаалап турар. Эйзенхауэр-Никсонуң чазаа болза ооң политиказының чамдык талалары америк улуска билдиргир апарган турарын күзевейн турары-биле бистиң медеглеливи- стиң парлаларынары ол-дур деп тайылбырлы Митчелл биле Мартин кылган.

Бистиң дилээнивис ёзугаар чыгган бо парлалга конференциязынга АКШ-ты каапкаш чоруп- каныывыска чылдагаан болган чүүлдерни калбак хөй-ниитиге, ылаңгыя америк хөй-ниитиге тайылбырлап бээрин күзээн улус бис дээрзин медеглелде айыткан. Разведка кылыр сорулгабиле өске чурттарның агаар делгемин өнедиин үреп киреринин политиказын болгаш хөй-ниитиниң санал-оналын мегелээр дээш, ындыг ужудуушкуннар дугайында меге медеглелдер кылырының практиказын бис бууу шаап турар бис.

АНА-га ажылдап киреривистиң мурнунда амыдыралдың америк хевиринге идегелдиг турган бис дээрзин Митчелл биле Мартин медеглелде демдеглеп турарлар. Ынчалзадаа АКШ-тың сөөлгү чылдарда чорудуп турар политиказын алырга, ол политиканың сүрүп турар сорулгаларының шыннынынга бис чигзине берген бис. Чепсегленишкинни эндере будүрерин болгаш «баштайгы соңгушкунну» кылырын бодап турар америк дайызырактарның болгаш политиктиг ажылдакчыларның чамдык төлээлекчилерин Мартин биле Митчелл чидии-биле шүүмчүлээннер. Ол бөлүк кижилериниң аразында ийи кижини—АКШ-тың стратегтиг ужар күүлүнүң командылакчызы генерал-лейтенант Пауэрни болгаш сенатор Барри Голдуотерни медеглелде айтып турар. Оларның кайызы-даа америк ниитилелде чугула черни ээлеп турар. Ынчалзадаа олар америк улустуң улуг нуруузунуң санал-оналын илереткейн турарлар дээрзинге идегээр бис деп Митчелл биле Мартин айыткан.

АКШ-тың чазаанын, ылаңгыя оралакчы президент Никсонуң ССРЭ-ниң агаар делгеминче өнедиин шургуп киреринин политиказын шынзыдып турар меге-нүүлдүг бадыткалдарын медеглелде сойгалап илередип турар. Коммунизмге хамаарыштыр АКШ-тың өжээчешкек чоруу болза эртемнин, культураның болгаш үлетпүрүнүң талаларында коммунистериниг чедиишкиннеринге дувурээнинин бодалдарындан үнүп кээп турар дээрзин Мартин биле Митчелл медеглелинде айтып турарлар. Бир эвес ол ындыг чүве болза, бүгү делегейде тайбыныы айыылга тургузарын ындыг дувурээшкиннер канчап-даа шынзыдып шыдавас деп медеглелде чугаалаан.

Мартинниң болгаш Митчелдиң медеглелиниң эдээн кезээ АКШ-тың чазаанын чорудуп турары агаардан разведка кылырының политиказынга хамаарыштыр болган. Америк самолёттарның Совет Эвилелинин кызыгаарларын кезий ужудуп турары доктаамал байдалдыг болуп турар болгаш ындыг ужудуушкуннарның саны америк улустуң даап бодап турарындан дыка хөй дээрзин медеглелде база демдеглээн. Америк самолёттарның өске чурттарның девискээрин үреп ужудары АКШ-тың чазаанын шуут политиказы болуп турар дээрзин херечилеп турар барымдааларны медеглелде тодаргайы-биле илереткен.

Ол ындыг ужудуушкуннарның талазы-биле Совет чазак улуг шыдамыккай байдалын көргүскен болгаш ындыг үүгедиглер кылырын үзүткаарынче АКШ-тың чазаан удаа-дараа кыйгырып келген деп чүвени медеглелде оон ынай чугаалаан.

АКШ-тын эң улуг разведка албан черлериниң бирээзинин ёзугуг ажыл-хөрээн төдаргай барымдааларны көргүзүп тургаш Мартин биле Митчелл көргүскеннер. Ужар чүүлдүң генерал-лейтенантызы А. Сэмфериниң удуртулгазы-биле ында 10 мүн хире кижи ажылдап турар. АНА-ның радио-биле доозуп тудуп алырының четкизи бүгү делегейни шыва алган. Ол бүгүде чылда 380 миллион хире долларны чарыгдап турар.

АНА болза Совет Эвилелинден эгелээш, АКШ-тың болувун-на эвилелчилеринге чедир хөй-хөй күрүнелерниң чажыт бижилгелерин болгаш демдектерин өөренир талазы-биле калбак ажыл-чорудулганы чорудуп турар дээрзин медеглелдиң авторлары ооң ынай демдеглээннер. АНА бодунун ажылынын практиказында Англияның болгаш Канаданың чөгүүр органнары-биле сырый харылзаалыг ажылдап турар. АНА-га ажылдап турганывыстың дуржулгаындан билириви чүл дээрге, эвилелчилерин киириштирбишаан, 40 ажыг чурттарның чажыт бижилгелерин Каттышкан Штаттар номчуп билир болуп турар деп медеглелде чугаалаан.

АКШ-тан үнүп чоруур деп бистин шиитпириви- ске чамдык өске-даа чүүлдер база салдарлыг болган деп Мартин биле Митчелл айытканнар, ол чүлерил дээрге информациялар кылырының, парлалганың болгаш политиктиг ажыл чорударының хосталгазын америк чазактың базып турары, шажынга чүдүвестерни АКШ-та ылгай көрүп турары болгаш өскедаа чүүлдер болур-дур. Ындыг корум-чурум дээрге АКШ-тың албан кижилериниң Каттышкан Штаттарда бар чүве кылдыр чарлап турары «хостуг болгаш ажык» ниитилелге черле таарышпас болуп турар дээрзин медеглелдиң авторлары бижип турарлар.

Медеглелиниң түннел кезээнде Мартин биле Митчелл боттарының планнарын, амгы байдалын чугаалап турарлар. Бистер америк хамаатылар болурундан ойталааш, совет хамаатылар болур эргени бээрин, орус дыл өөрениринге биске дузалаарын Совет чазактан дилээн бис деп медеглелде чугаалап турар. Ол ийи дилээвистиң кайызын-даа хандырган. Совет чазак чурттаар черни бодувус шилип алырывысты биске саналдаан, өөредилгевисти уламчылаар арганы берген болгаш тускай эртемивисти ёзугаар математика талазы-биле ажылды тып алырывыстың талазы-биле дузаламчыны биске көргүскен.

* * *

Совет болгаш даштыкы корреспондентилерге кылган боттарының бо медеглелдериниң соонда Мартин болгаш Митчелл хөй санныг айтырыгларга харыылааннар. Боттарының намдарларын корреспондентилерге олар чугаалап берген болгаш келир үеде боттарының планнарын, күзелдерин тайылбырлааннар. Кайы чурттарның чажыт бижилгелерин АКШ-та илередип номчуп ап турарыл деп айтырыгга харыылавышаан, өске чурттарның аразынга Турцияны, Италияны, Францияны, Индонезияны, Югославияны, Уругвайны болгаш Каттышкан Араб Республиканы база олар адааннар.

Мэриленд штаттың Лорел хоорайда «Стейт-бэнк оф дорелге» Митчелдиң болгаш Мартинниң хааржакка суп кааны медеглелиниң чурукка тырттырып каан хоолгазын болгаш парлалга конференциязының өйүнде оларның боттарының кылган медеглелин база парлалга конференциязынга киришкеннерге үлеп берген турган.

(СЭТА).

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Чаа Дели», 2-ги кезээ—10, 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда; бичче залга: «Дереза Ракен»—5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чаа Дели», 1-ги кезээ—11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кандыг-даа өртек-биле болза»—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ийи өөнүктер»—4 шакта; «Ак хан»—5, 8 шактарда.

ХАМААТЫЛАРГА!

1960 чылдың акша-эт-херексел лотереязының үшкү-үндүрүлгезиниң ойнаашкын тиражы 1960 чылдың сентябрь 17-те Краснодар хоорайга болур.

Үш рубльдиң биледин садып алгаш, «Волга» азы «Москвич» автомашинаны, пианинону, сооднкчуну, даараныр машинаны, хевисти, хеп чуур машинаны болгаш үнелиг өске-даа чүүлдерни ойнап ап болур.

Лотерея биледин садып алырындарны утпанар!

Ажаалга кассаларының область эргелели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харысалгалыг секретарының 37-13, кодээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00491. Чагыг № 2188. Культура эргелелиниң типографиязы.